

ERITYINEN TUKI JA OHJAUS PÄÄTTÖVAIHEESSA

Merja Ikonen

**Kehittämishanke
Joulukuu 2006**

**JYVÄSKYLÄN
AMMATTIKORKEAKOULU**
Ammatillinen opettajakorkeakoulu

Tekijä(t) IKONEN, Merja	Julkaisun laji Kehittämishanke	
	Sivumäärä 42	Julkaisun kieli suomi
	Luottamuksellisuus ☐ Salainen _____ saakka	
Työn nimi Erityinen tuki ja ohjaus päättövaiheessa		
Koulutusohjelma Ammatillinen opettajakorkeakoulu, ammatillinen erityisopettajankoulutus		
Työn ohjaaja(t) HIRVONEN, Maija		
Toimeksiantaja(t)		
Tiivistelmä <p>Kehittämishankkeeni tarkoituksena on luoda käytäntö kuinka ohjata erityisen tuen tarpeessa olevia opiskelijoita Savon ammatti- ja aikuisopistossa tekniikka ja liikenteen sekä matkailu-, ravitsemis- ja talousalojen opintojen päättövaiheessa.</p> <p>Ammatillisen erityisopetuksen tehtävänä on luoda erityisen tuen tarpeessa olevalle opiskelijalle tasavertaiset mahdollisuudet suorittaa ammatillinen tutkinto ja työllistyä, jatkaa opintoja koulutuksen jälkeen sekä saavuttaa mahdollisimman hyvä elämä.</p> <p>Ohjaus on jatkumo peruskoulusta ammatilliseen koulutukseen. Ammatillisessa koulutuksessa ohjausta on ennen opintojen alkua, opintojen alkaessa, opiskelun aikana, opintojen päättövaiheessa ja jälkeen. Opiskelijan kokonaisvaltainen ohjaus on koko koulun yhteinen asia.</p> <p>Päättövaiheen ohjaus keskittyy pohdintaan, mitä minä teen ammatillisten koulutuksen jälkeen. Vaihtoehtoina ovat töihin, kouluun, oppisopimukseen, armeijaan ja ulkomaille meneminen, yrittäjäksi ryhtyminen, ammatin vaihto, perheen perustaminen, kotiin jääminen ja? Erityistä tukea tarvitsevat opiskelijat tarvitsevat aikaa ja pitkän aikajänteen pohtiakseen mitä he tekevät ammatillisten koulutuksen jälkeen. Päätöksen tekoon tarvitaan luokkaohjausta, pienryhmäohjausta, henkilökohtaista ohjausta niin opiskelijan kuin hänen läheistenkin kanssa.</p>		
Avainsanat ammatillinen koulutus, erityisopetus, erityinen tuki, ohjaus, päättövaihe,		
Muut tiedot		

Author(s) IKONEN, MERJA	Type of Publication Developmental project	
	Pages 42	Language Finnish
	Confidential ☐ Until _____	
Title Special Support and Counselling during Graduation Phase		
Degree Programme Vocational Teacher Education College, Vocational Special Needs Teacher Education		
Tutor(s) HIRVONEN, MAIJA		
Assigned by		
<p>Abstract</p> <p>The purpose of my Developmental project was to create a practice for counselling the students in need of special support during their graduation phase in the field of Technology and Transport in Savo Vocational College.</p> <p>The aim of vocational special needs education is to provide the students with special needs with equal opportunities to achieve a vocational qualification and be employed, continue with further education and live a fulfilling life.</p> <p>Counselling is a continuum from comprehensive school through vocational education and training. Vocational students can get counselling before the start of a study programme, at the beginning of studies, during studies, during the graduation phase and after graduation. All personnel in a vocational institute must be committed to the holistic counselling of a student.</p> <p>Counselling during graduation phase focuses on the question what the student will do after vocational education and training. The options are employment, further education, apprenticeship training, military service, employment abroad, entrepreneurship, changing the job, starting a family, staying at home and ?</p> <p>The student with special needs and support requires a long period of time to ponder on what to do after graduation. To make this decision, he/she will need classroom counselling, small group counselling and personal counselling privately and with his/her family.</p>		
Keywords counselling, graduation phase, special needs education, special support, vocational education		
Miscellaneous		

SISÄLTÖ

1	Ammatillisen koulutuksen suosio haaste ohjaukselle?	2
2	Ohjaus ammatillisessa koulutuksessa	4
2.1	Opinto-ohjaus ja säädökset sekä ohjeistus	4
2.2	Ohjauksen kasvanut tarve ja tavoitteet	6
2.3	Käytännön ohjaus Varkaudessa	8
3	Erityinen tuki ja ohjaus	11
3.1	Erityisopetus ja säädökset	11
3.2	Kuka on erityisen tuen tarpeessa?	13
3.3	Erilaisten oppijoiden opinto-ohjaus	17
4	Mitä minä teen ammatillisen koulutuksen jälkeen?	20
4.1	Päättövaiheen ohjauksen käytännön toteutus	20
4.2	Minä menen töihin	21
4.3	Minä menen kouluun	24
4.3.1	Ammattikorkeakouluun ja yliopistoon	24
4.3.2	Toiselle asteelle	26
4.3.3	Minä teen ammatti- ja/tai erikoisammattitutkinnon	27
4.4	Minä menen oppisopimukseen	27
4.5	Minä vaihdan ammattia	28
4.6	Minä jään työttömäksi	30
4.7	Minä menen armeijaan	30
4.8	Minä ryhdyn yrittäjäksi	31
4.9	Minä menen ulkomaille	31
4.10	Minä jään kotiin	32
4.11	Minä perustan perheen	33
4.12	Minä kohtaan yllätyksen	33
5	Mitä opin erityisen tuen tarpeessa olevan opiskelijan ohjauksesta opintojen päättövaiheessa?	34
	LÄHTEET	37
	LIITTEET	41
	Liite 1. Itsearviointi	41
	Liite 2. Ammatillisen koulutuksen jälkeen minä menen... ..	42

1 AMMATILLISEN KOULUTUKSEN SUOSIO HAASTE OHJAUKSELLE?

Kevään 2006 yhteishaussa oli 88 347 hakijaa ammatillisiin perustutkintoihin, lukiokoulutukseen ja kansanopistoihin. Ammatilliseen koulutukseen hakijoita oli 53 473, mikä on 3119 enemmän kuin keväällä 2005. Eniten hakijamäärät nousivat arkkitehtuurin ja rakentamisen alalla. Lukioon pyrki 34 553 hakijaa, 516 vähemmän kuin keväällä 2005. Ammatilliseen koulutukseen hakeutuneiden määrän selvä lisäys selittyy hieman suuremmilla ikäluokilla ja ammatillisen koulutuksen houkuttelevuuden kasvulla. Nuorten tietoisuus ammattiosajien pulasta ja ammattitutkinnon antamasta jatko-opinto kelpoisuudesta ammattikorkeakouluihin ja yliopistoihin on lisännyt ammatillisen koulutuksen vetovoimaisuutta. (Ilta-Sanomat 13.5.2006, 6; Laaksola 2006, 3; Murtasaari 2006,7; Opettaja 26 – 31/2006;Tuovinen 2006, 11.)

Erityisopetuksessa olevien peruskoululaisten määrä on nousussa. Syksyllä 2005 erityisopetuksessa oli seitsemän prosenttia kaikista oppilaista eli noin 43 000 oppilasta. Tämän lisäksi noin 130 000 eli joka viides peruskoululainen sai osa-aikaista erityisopetusta. Luku kasvoi edellisvuodesta kahdeksalla prosentilla, vaikka peruskoululaisten määrä väheni prosentilla. Erityisopetusta saavista kaksi kolmesta oli poikia. Eniten lisääntyi niiden oppilaiden määrä, joilla erityisopetuksen perusteena oli tunne-elämän häiriö tai sosiaalinen sopeutumattomuus. Osa-aikaisessa erityisopetuksessa kasvoi eniten matematiikan oppimisvaikeuksien takia erityistä tukea saavien oppilaiden osuus. (Opettaja 26 – 31/ 2005, 7; Opettaja 25/2006, 6; Warkauden Lehti 16.6.2006, 9.)

Ammatillisen koulutuksen aloittavat nuoret ovat koulutustaustaltaan ja elämänhallinta taidoiltaan hyvin erilaisia (Pirttiniemi & Päivänsalo 2001, 18). Suurin osa uusista opiskelijoista on juuri perusopetuksen päättäneitä, osa lukion käyneitä, osalla on jo jokin toinen ammatillinen tutkinto tai kansanopisto takana. Osa nuorista on aloittanut ja keskeyttänyt yhden tai useamman ammatillisen tutkinnon, lukion tai ammattikorkeakoulun. Osa nuorista on suorittanut perusopetuksen mukautetussa opetuksessa kokonaan tai osittain. Yhä use-

ammat nuoret suorittavat lukio-opintoja ammatillisten opintojen ohella ja tähtäävät tietoisesti jatko-opintoihin. Suurin osa opiskelijoista on selkeästi suuntautunut aloittamiinsa opintoihin ja heillä on oma elämä muutenkin hallinnassa. On myös opiskelijoita, jotka eivät päässeet haluamalleen alalle opiskelemaan ja ovat joutuneet opiskelemaan kolmannelle tai neljännelle hakutoiveelle. Yläkoulussa tehdyt ammatinvalintapäätökset ovat olleet kaverien tai vanhempien toiveiden mukaisia tai kenties ne ovat perustuneet väärille mielikuville. (Perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen nivelvaiheen kehittämistyöryhmän muistio 2005, 27.)

Tämän kehittämishankkeen tarkoituksena on luoda käytäntö Savon ammatti- ja aikuisopiston tekniikan ja liikenteen sekä matkailu-, ravitsemis- ja talousalalle Varkauteen siitä, kuinka ohjata erityisen tuen tarpeessa olevia opiskelijoita opintojen päättövaiheessa. Opetusneuvos Kaija Miettisen mukaan ei ole mitään erillistä erityisopiskelijoiden opinto-ohjausta vaan menetelmät vaihtelevat tarpeen mukaan (Miettinen 2005). Olen pohtinut hänen sanojaan ja toteuttanut hänen ajatustaan ohjauksesta käytännössä.

Erityisen tuen ja ohjauksen tarve on kasvanut viime vuosina nopeasti ammatillisessa koulutuksessa. Savon ammatti- ja aikuisopisto tekniikan ja liikenteen alalla Varkaudessa oli 20.9.2006 466 opiskelijaa, heistä 87:llä oli henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma eli HOJKS. Keväällä 2002 meillä ei ollut vielä yhtään HOJKS - opiskelijaa. Päättövaiheen ohjaus on valittu kehittämiskohteeksi, koska olen tehnyt vuonna 2003 Jyväskylän yliopiston opinto-ohjaajankoulutuksessa kehittämishankkeen ammatillisten opintojen alkuvaiheen ohjauksesta. Savon ammatti- ja aikuisopiston Erityisopetuksen järjestämistä koskevassa suunnitelmassa sanotaan erityisopetuksen yhdeksi laadulliseksi tavoitteeksi juuri tämä päättövaiheen ohjaus ja uusien käytäntöjen kehittäminen siihen (Erityisopetuksen suunnitelma 2006, 9-10).

2 OHJAUS AMMATILLISESSA KOULUTUKSESSA

2.1 Opinto-ohjaus ja säädökset sekä ohjeistus

Ammatillisen koulutuksen odotetaan tuottavan laadukasta ja laaja-alaista työvoimaa työmarkkinoiden ja elinkeinoelämän tarpeisiin sekä edistävän mahdollisuuksia ryhtyä itsenäiseksi ammatinharjoittajaksi. Hyvän ammattitaidon lisäksi odotetaan, että opiskelija omaksuu laajan yleissivistyksen ja saa jatko-opiskeluvalmiudet. Ammatillinen koulutus tukee nuoren kasvua ja kehitystä monipuolisesti sekä kannustaa opiskelijaa harrastuksiin ja persoonallisuuden kehittämiseen. (Väyrynen 2004, 20.)

Ammatillisessa koulutuksessa järjestettävää opinto-ohjausta koskevat säädökset sisältyvät lakiin ja asetukseen ammatillisesta koulutuksesta ja ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelmien valtakunnallisiin perusteisiin. Myös opetusministeriön koulutuksen kehittämissuunnitelmassa Koulutus ja tutkimus 2003 - 2008 on asetettu opinto-ohjaukselle tavoitteita.

Laki ammatillisesta koulutuksesta N:o 630 vuodelta 1998 ja asetus N:o 811 samalta vuodelta asettavat ohjaukselle perustan sekä laki opiskelijahuollosta N:o 479 vuodelta 2003 antaa suunnan hyvän elämän edellytyksille:

L630/1998 29§ Oikeus saada opetusta

Opiskelijalla on oikeus saada opetussuunnitelman mukaista opetusta ja opinto-ohjausta. Opinto-ohjauksesta säädetään tarkemmin asetuksella..

A811/1998 2§ Ammatilliseen perustutkintoon kuuluvat opinnot ja niiden laajuus

Ammatilliseen perustutkintoon kuuluu:

- 1) ammatillisia opintoja ja niitä tukevaa työssäoppimista;*
- 2) ammattitaidon saavuttamiseksi tarpeellisia ja ammattitaitoa täydentäviä yhteisiä opintoja;*
- 3) opinto-ohjausta; sekä*
- 4) vapaasti valittavia opintoja*

A811/1998 4§ Opinto-ohjaus

Opinto-ohjauksena opiskelijalle annetaan henkilökohtaista ja muuta tarpeellista opinto-ohjausta. Opinto-ohjauksesta määrätään opetussuunnitelmassa.

L479/2003 37a§ Opiskelijahuolto

Opiskelijahuollolla tarkoitetaan opiskelijan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa. Koulutuksen järjestäjän tulee toimia yhteistyössä palveluita antavien ja järjestävien viranomaisten ja muiden tahojen kanssa ja sekä antaa opiskelijoille tietoa näistä eduista ja palveluista. Tarvittaessa opiskelija tulee ohjata hakemaan näitä etuja ja palveluita.

Opetusministeriön kehittämissuunnitelman, ”Koulutus ja tutkimus 2003 - 2008” mukaan erityistä huomiota on kiinnitettävä koulutuksen nivelkohtiin ja siirtymiin koulutusasteelta toiselle. Ammatillisessa peruskoulutuksessa on asetettu tavoitteeksi keskeyttämisen vähentäminen. Erityisopetuksen mieltäminen luonnolliseksi osaksi koulutustarjontaa ja käytännön työtä edellyttää ohjauksen ja tukitoimien kehittämistä sekä oppimisvaikeuksien huomioon ottamista. Opintojen eteneminen henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman mukaisesti, näyttöjärjestelmän kehittäminen ja koulutustakuuajattelu osana koulutusjärjestelmän tehokkuuden lisäämistä edellyttävät myös ohjaus- ja tukitoimien kehittämistä. Opinto-ohjauksen merkitys korostuu opintojen valinnaisuuden ja vaativuuden lisääntyessä. (Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma 2003 – 2008 2004, 39.)

Säädösten mukaan ohjausta tulee sisältyä tutkintoon vähintään 1,5 opintoviikkoa. Opiskelijalla on oikeus saada riittävästi henkilökohtaista ja muuta tarvitsemaansa ohjausta. Ohjaus on oppilaitoksen koko henkilökunnan yhteinen tehtävä. Ohjaukseen osallistuvat rehtorit, koulutuspäälliköt, opettajat, ryhmänohjaajat, opiskelijatuutorit, toimisto- ja muu henkilöstö, koulunkäyntiavustajat, asuntolanhoitajat, erityisopettajat, kuraattorit, terveydenhoitajat, opinto-ohjaajat ja sidosryhmät. (Savon ammatti- ja aikuisopiston opinto-ohjaussuunnitelma 2005, 3 - 5.)

Savon ammatti- ja aikuisopiston opetussuunnitelman yhteinen osa antaa ohjaustyölleni raamit. Sen mukaan opinto-ohjauksen tavoitteena on kaikkien opiskelijoiden opintojen häiriötön eteneminen. Työtä tulee tehdä aktiivisesti

yhteistyössä opiskelijoiden kanssa. Jokaisella opiskelijalla on oikeus saada opintojensa aikana riittävästi ohjausta, jotta hän sitoutuu opiskeluunsa ja kehittää persoonallisuuttaan ja ammatillisuuttaan sekä yhteistyö- ja vuorovaikutustaitojaan. Opinto-ohjauksen suunnittelusta ja koordinoinnista Savon ammatti- ja aikuisopistossa vastaavat opinto-ohjaajat. Opetussuunnitelmassa todetaan, että ryhmänohjaaja on opiskelijan lähin ohjaaja, mutta myös muut opettajat, opiskelijatuutorit ja koko muu henkilöstö toimivat opiskelijan ohjaajina ja kasvattajina. (Savon ammatti- ja aikuisopiston opetussuunnitelma yhteinen osa 2006, 15.) Olen ajatellut usein mikä valta ja vastuu sekä esimerkinvoima ryhmänohjaajalla onkaan. Ohjaan ryhmiä, joiden käytöksestä voi päätellä, kuka heidän ryhmänohjaajansa on. Opinto-ohjaus perustuu kuntayhtymän yleisesti hyväksytyyn opinto-ohjauksen suunnitelmaan, jossa on määriteltä sekä ohjauksen teoreettinen perusta että tehtävänjako yleisellä tasolla. (Savon ammatti- ja aikuisopiston opetussuunnitelman yhteinen osa 2005, 15.)

2.2 Ohjauksen kasvanut tarve ja tavoitteet

Ohjauksen tavoite on kaikissa ikävaiheissa lisätä osallisuutta ja estää syrjäytymistä. Elämän aikana oma kehitys, perhetilanne, koulutus ja työtehtävät muuttuvat, olemme valintatilanteissa, ongelmassa ja kriiseissä. Ohjaustarve vaihtelee elämän aikana yksilöllisesti. (Lerkkanen & Virtanen 2005, 34.)

Opettajankouluttaja Jyri Ylönen korosti ohjauksen kasvanutta tarvetta. Koulutusjärjestelmän joustavuutta ja verkottuvuutta on lisännyt ammattikorkeakoulun ja toisen asteen uudistuminen sekä lainsäädännön muutokset; yksilöllisyys, valinnaisuus, kahden tai kolmen tutkinnon suorittaminen, henkilökohtainen opiskelusuunnitelma, henkilökohtainen opetuksen järjestämiskoskeva suunnitelma, luokattomuus, aikaisemmin hankitun osaamisen tunnustaminen, työssäoppiminen, kurssimuotoisuus, ylioppilastutkinnon hajauttaminen. Kun oppilaitoksia yhdistyy ja koulujen nimiä muuttuu, koulutusrakenteet, opintoalat ja ammattinimikkeet uudistuvat, niin myös ohjauksen kysyntä kasvaa. (Ylönen 2006.) Jouni Välijärvi kirjoittaa tässä yhteydessä kuvaavasti koulujärjestelmän "navigointitaidoista" (Välijärvi, 2004, 25).

Euroopan unionin asiakirjoissa korostetaan ohjauspalveluiden asiakaslähtöisyyttä, palvelujärjestelmien sekä työpaikoilla tapahtuvan ohjauksen kehittämistä. Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma painottaa ohjauksen korkeaa laatua, koulutuksellista tasa-arvoa ja elinikäistä oppimista. Opinto-ohjaajan työ on muuttunut. Yhtä aikaa on monta rautaa tulella ja kaikki ovat tärkeitä tehtäviä. Opetussuunnitelman perusteissa ohjaus on määritelty kaikkien tehtäväksi. Arvoissa tapahtuneiden muutosten seurauksena tapaukset ovat koventuneet ja monimutkaistuneet.

Opiskelun ohjauksessa on eri oppilaitostyyppien välillä eroja, jotka johtuvat niiden erilaisista tavoitteista, oppimisympäristöistä ja ohjattavien kehitysvaiheesta. Yhteiskunnan muutokset ja nuorten identiteetin tukeminen heijastuvat ohjaukseen. Ohjauksen perustehtävät; kasvun ja kehityksen tukeminen, opiskelun ohjaus ja uravalinnan ohjaus, jäsentävät ohjausta. Peruskoulun oppilaanohjauksessa oppilaan tulee saada ammatinvalinnan ja jatkokoulutuksen kannalta tarpeellisia valmiuksia. Tavoitteena on, että oppilaassa viriää myönteinen asenne jatko-opiskeluun ja työntekoon. Uravalinnan ohjaus on peruskoulussa kokonaisvaltaista itsetuntemuksen jäsentämistä ja siitä nousevaa ammatillisen suuntautumisen ohjausta.

Ammatillisessa koulutuksessa ohjaus on jatkoa peruskoulun oppilaanohjaukselle. Ohjauksessa pääpaino on ammatti-identiteetin kehittämisessä, alojen sisäisessä erikoistumisessa ja työelämän suuntautumisessa. Ammatillinen ohjaus myös edistää peruskoulun oppilaiden tiedon ja kokemuksen saantia ammatillisesta koulutuksesta peruskoulun aikana ja nivelvaiheessa. Ohjaajilta edellytetään yhteistyötä muiden oppilaitosten ohjaushenkilöstön kanssa tarpeellisten tietojen välittämisessä ja valmiuksia toimia sellaisten vanhempien kanssa, joilla on ongelmia vanhemmuuden ydinkysymyksissä. (Pirttiniemi 2001,10; Puukari, Lairio & Nissilä 2001,186 - 187.) Ohjauksen tavoitteena on, että opiskelija osaa toimia oppilaitosyhteisössään ja suunnitella opintonsa sekä sitoutua opiskeluun. Hänen on tiedettävä tutkintoon sisältyvät opinnot ja valinnaisuus. Opiskelijan on osattava seurata opintosuoritustensa kertymistä ja hakea tukea opiskelunsa suunnittelulle. Hänen tulee osata hakea tukea mahdollisissa opiskeluun liittyvissä vaikeuksissa sekä työtä ja opiskelupaikkaa ulkomailta.

Ohjaus tulee toteuttaa siten, että opiskelija

- saa riittävästi tietoa koulutuksestaan ennen sen aloitusta ja sen aikana
- saa tietoa ja kokemusta työelämästä, yrittäjyydestä ja ammasteista
- tutustuu ja saa mahdollisuuden kansainvälisiin kontakteihin, opiskeluun ja työhön
- saa tukea opiskeluunsa ja elämäänsä mahdollisesti liittyvissä ongelmissa. (Hätönen 2001, 78).

2.3 Käytännön ohjaus Varkaudessa

Ohjauksen ja erityisopetuksen teoriaperustani on konstruktivistis-ratkaisuhaakuinen verkostoyhteistyö. Huomioin opiskelijan tämän hetken kokonaistilanteen. En elä opiskelijan menneisyyttä vaan opiskelua meillä ja hänen tulevaisuuttaan. Ratkaisuhakuinen otteeni etsii erilaisia keinoja ammatillisen perustutkinnon suorittamiseksi. En tiedä vastausta kaikkiin kysymyksiin, mutta minulla on hyvä yhteistyöverkosto apuna ongelmien ratkaisemiseksi. Olen oppinut työssäni, että ammatillinen koulutus on nuoren elämässä se varhainen puuttuja ja monessa tapauksessa se viimeinen puuttuja. Syrjäytymiskehityksen alkupiste on ammatillisen koulutuksen keskeyttäminen ilman selkeätä jatkosuunnitelmaa. Opinto-ohjaajana tunnen kaikki 570 opiskelijaani nimeltä, kasvoilta ja oppimistyyliä, koska opetan heille kaikille 1 - 3 opintoviikkoa yhteiskuntatietoa, työlainsäädäntöä ja yrittäjyyttä riippuen heidän valinnoistaan.

Painotan ohjauksessani omaa läsnäoloa koulussa ja eritoten työsaleissa eli ”guidance by walking” – ote. Kierrän opiskelijoiden luona työsaleissa. Näen heidät luonnollisessa ympäristössään opettajiensa kanssa. Se, että teini-ikäinen poika varaa minun ohjaukseen itse ajan, on minusta pieni ihme, mutta kun kävelen itse paikanpäälle kahvilaan, työsalin, koulun pihaan, käytävälle, välitunnilla puolityhjään luokkaan, niin kyllä kysyviä poikia piisaa ympärillä. Näen omin silmin tyhjät pulpetit ja syrjään jäävät opiskelijat. Tiedonkulku opettajalta minulle nopeutuu ja täsmällistyy. Opetusneuvos Juhani Pirttiniemi korostaa, että ohjaus ei ole sidottu tiettyyn aikaan, paikkaan tai henkilöön, koska nuoren tai hänen huoltajansa ohjauksen tarvetta ei voi sitoa virka-aikaan (Pirttiniemi 2004, 57 - 58). Olen soveltanut omaan työotteeseeni tätä aja-

tusta. Ohjaus kännykällä, sähköpostilla ja ”guidance by walking” ovat tätä ammatillisen koulutuksen arkea, mutta henkilökohtaisen kasvokkain tapahtuvan ohjauksen voittanutta ei ole! Puhelinohjaus on kasvanut vuosivuodelta. Minulle soittaa niin opiskelijat kuin huoltajat. Huoltajat soittavat ja lähettävät tekstiviestejä ja sähköpostia sunnuntai-iltaisina ja maanantaiaamuisin. Kyllä minä pidän luokkatunteja pitkin opiskeluaikaa, mutta en montakaan tavallisissa ryhmissä. Haasteellisia ryhmiä tapaan jopa viikoittain. Opiskelijat käyvät myös pieninä ryhminä tai henkilökohtaisesti minun luona ja entistä enemmän huoltajat ovat mukana tapaamisissa.

Holistiseen ohjausotteeseen perustuvassa dialogisessa ohjausmallissa toimijoiden yhteistyö (= ryhmänohjaajat, opettajat, työssäoppimisen ohjaajat, opinto-ohjaaja, erityisopettajat, kuraattori, terveydenhoitaja, ammattimiehet, opintosihteerit, koulutuspäälliköt, rehtorit) eri lohkoilla selkiytyy, koska opiskelijan asiaa käsitellään koulussa oppimispolun alusta asti hänen kokonaiselämänsä (= holistisuus). Nivelvaiheen ohjauksesta lähtien tieto opiskelijasta on ajantasainen ja yhteisesti jaettu (= dialogisuus). Yhteistyö opiskelijoiden huoltajien kanssa kuuluu luonnollisesti holistiseen ohjausotteeseen. (Nurmi 2005, 3).

Opetusneuvos Juhani Pirttiniemi korostaa, että ohjaus on jatkumo. Kuten myös Helena Kasurinen korostaa kirjoittaessaan ohjauksesta opintopolun nivelvaiheissa (Kasurinen 2006, 57). Myös Matti Virtala pitää koulutusta toiseen siirtymävaiheita ohjauksen jatkumolle (Virtala 2005, 29). Jukka Vehviläinen kertoo Nuorten Osallisuushankkeen raportissa toimivista siirtymävaiheen yhteistyötavoista (Vehviläinen 2006, 31 – 32). Pidän ohjauksen jatkumoa ohjenuorana omassa työssäni.

Peruskoulujen 7. luokkien vierailupäivät, 8. luokkien luokkatunnit, 9. luokkien tutustumispäivät, Taitaja 9 - kilpailut ja Koulutusmessut leimaavat minua, koska olen järjestämässä näitä tapahtumia. Peruskoulun oppilaat ja opettajat tuntevat minut eritilanteista. Eritoten erityisen tuen tarpeessa olevat peruskoulun oppilaat saavat alun perin minulta enemmän huomiota ja osaavat odottaakin huomiota enemmän kuin muut oppilaat. Olen pohtinut itsekseni, että peruskoulussa erityisen tuen tarpeessa olevat oppilaat kypsyvät

ammatinvalintaan myöhemmin kuin muut oppilaat. Peruskoulun jälkeen opiskelu Valmentavassa ja kuntouttavassa koulutuksessa antaisi nuorelle valmiuksia ammatinvalinta päätöksen tekemiseen. Kenties näin välttyttäisiin alan ja koulun vaihdoksilta opintojen alkuvaiheessa. Monet erityisen tuen tarpeessa olevat oppilaat ovat kokeneet koulupolullaan riittävästi pettymyksiä ennen ammatillisia opintojakin.

Opintojen alkaessa ammatillisessa koulutuksessa opiskelijoita perehdytetään omaan ryhmään, oppilaitokseen ja opintoihin. Opinto-ohjaajana kierrän kaikki uudet ryhmät läpi ja kerron uusille opiskelijoille, mitä teen heidän kanssaan opiskeluaikana. Olen mukana opiskelijoiden aikaisemmin hankitun osaamisen tunnustamisprosessissa, ohjaan joidenkin opiskelijoiden henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman (HOPS) laatimista ja autan sähkö- ja cateringalojen ryhmänohjaajia opiskelijoiden henkilökohtaisen opetusta järjestämistä koskevan suunnitelman (HOJKS) tekemisessä. Kuraattorin kanssa autamme opiskelijoita raha- ja asuntoasioissa. Opintotukipaperit ja nuoren kuntoutusrahan hakemisen teemme erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden kanssa yhdessä. Yhteydenpito huoltajiin, opiskelijoita lähettäviin peruskouluihin ja yhteistyöverkoston on vilkasta.

Ohjaus opintojen aikana on koko koulun yhteinen asia. Ne tavat, jolla me annamme ohjausta vaihtelevat. Ryhmänohjaaja on lähin ohjaaja opiskelijalle. Mielestäni hänen aikuisen mallin roolinsa on ratkaiseva opiskelijan kehityksessä ammattilaiseksi. Meillä on monenlaisia ryhmänohjaajia otteiltaan, toiset paneutuvat ohjaukseen kokonaisvaltaisesti, toiset tuntiresurssin antamassa raamissa. Yleensä opettajien antama ohjaus oman aineensa yhteydessä on tärkeää opiskelijan ammatti-identiteetin synnylle. Työssäoppimispaikka ja hyvä ohjaaja siellä ovat nostaneet monen koulun silmin katsottuna heikon ammattimiesten taimitarhaan. Erilaisilla palkkausjärjestelmillä kouluun palkatut ammattimiehet ovat tehneet meillä hyvää työtä. Koulutuspäällikön kannustava rooli on havaittu meillä myös hyväksi. Rehtorin luona opiskelijat käyvät keskustelemassa opiskeluun liittyvistä asioistaan. Aikaansa antava rehtori on koulun aarre. Erityisopettajan pitkämielinen ja asiantunteva työote on tehnyt monen erityisen tuen tarpeessa

olevan opiskelijan valmistumisen meillä mahdolliseksi viime vuosina. Kuraattorin rooli on koulussamme uusi henkilökunnalle, mutta tuttu peruskoulusta opiskelijoille. Hyvin ovat opiskelijat löytäneet tiensä kuraattorin luo. Opintosuhteet ovat tärkeässä roolissa arviointiohjelman ylläpitäjinä ja opiskelijatietojen päivittäjinä koulussamme. Ohjaus opiskelun aikana on opintojen etenemisen seuranta, HOPS:ien ja HOJKS:ien päivityksessä mukana olemista, ohjaamista valinnaisiin opintoihin, opiskelijoiden hyvinvoinnin ja elämänhallintataitojen tukemista, opintojen keskeyttämisen ehkäisyä, kannustamista, motivointia, keskustelua, rajoja ja rakkautta.

Päättövaiheen ohjaus keskittyy pohdintaan, mitä minä teen ammatillisten opintojen jälkeen. Joidenkin opiskelijoiden kanssa tämä pohdinta alkaa jo ennen kuin hän on aloittanut opinnot meillä, joidenkin kanssa tämä pohdinta alkaa välittömästi koulun alettua elokuussa, joidenkin kanssa tätä asiaa työstehtään koko opiskeluaika, jotakin tämä aihepiiri ei tunnu koskevan ollenkaan ja systemaattisesti pohdinta alkaa kolmannen luokan syksyllä. Erityistä tukea tarvitsevat opiskelijat tarvitsevat aikaa ja pitkän aikajänteen pohtiakseen mitä he tekevät ammatillisten opintojen jälkeen. Päätöksen tekoon tarvitaan luokkahjausta, pienryhmäohjausta, henkilökohtaista ohjausta niin opiskelijan kuin hänen läheistenkin kanssa.

3 ERITYINEN TUKI JA OHJAUS

3.1 Erityisopetus ja säädökset

Ammatillisen erityisopetuksen tehtävänä on luoda tasavertaiset mahdollisuudet suorittaa ammatillinen tutkinto ja työllistyä, jatkaa opintoja koulutuksen jälkeen sekä saavuttaa mahdollisimman hyvä elämä (Ehdotus erityisopetuksen strategiaksi toisen asteen ammatilliseen koulutukseen 2002, 27). Ammatillista erityisopetusta toteutetaan siis ammatillisissa oppilaitoksissa tai ammatillisissa erityisoppilaitoksissa. Laki ammatillisesta koulutuksesta N:o 630 vuodelta 1998 ja asetus N:o 811 samalta vuodelta asettavat erityisopetukselle

perustan. Laki opiskelijahuollosta N:o 479 vuodelta 2003 antaa suunnan opintososiaalisista eduista:

L630/1998 20 § Erityisopetus

"Vammaisuuden, sairauden, kehityksessä viivästymisen, tunne-elämän häiriön tai muun syyn vuoksi erityisiä opetus- tai oppilashuoltopalveluja tarvitsevien opiskelijoiden opetus annetaan erityisopetuksena. Opiskelijalle tulee laatia henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma.

Asianomainen ministeriö voi 9 §:n nojalla määrätä, että koulutuksen järjestäjän erityisenä koulutustehtävänä on huolehtia erityisopetuksen järjestämisestä, erityisopetuksen yhteydessä annettavasta valmentavasta ja kuntouttavasta opetuksesta ja ohjauksesta sekä opetukseen liittyvistä kehittämis-, ohjaus- ja tukitehtävistä.

Erityisopetuksessa voidaan poiketa tämän lain ja sen nojalla annetun asetuksen säännöksistä siten kuin opetussuunnitelman tai tutkinnon perusteissa määrätään.

21 § Erityiset opetusjärjestelyt

"Opiskelu voidaan järjestää osittain toisin kuin tässä laissa ja sen nojalla säädetään ja määrätään, jos:

- 1) opiskelijalla katsotaan joltakin osin ennestään olevan tutkinnon sisältämiä opintoja vastaavat tiedot ja taidot*
- 2) tutkinnon sisältämien opintojen suorittaminen olisi opiskelijalle olosuhteet ja aikaisemmat opinnot huomioon ottaen joltakin osin kohtuutonta; tai*
- 3) se on perusteltua opiskelijan terveydentilaan liittyvistä syistä. "*

Asetus ammatillisesta koulutuksesta 811/1998

8 § Erityisopetus

"Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 20 §:ssä tarkoitettua erityisopetusta saavan opiskelijan henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevasta kirjallisesta suunnitelmasta tulee ilmetä:

- 1) suoritettava tutkinto, opetuksessa noudatettavat opetussuunnitelman tai näyttötutkinnon perusteet ja tutkinnon laajuus sekä opiskelijalle laadittu henkilökohtainen opetussuunnitelma;*
 - 2) millä edellä mainitun lain 20 §:n 1 momentissa tarkoitettulla perusteella opiskelijan opetus annetaan erityisopetuksena;*
 - 3) mitä edellä mainitun lain 20 §:n 1 momentissa ja 38 §:n 1 momentissa tarkoitettuja opiskelun edellyttämiä erityisiä opetus- ja oppilashuoltopalveluja opetuksessa ja sen yhteydessä annetaan; sekä*
 - 4) mitä muita henkilökohtaisia palvelu- ja tukitoimia opiskelija saa.*
- Jos opiskelijalle annetaan erityisopetuksen yhteydessä valmentavaa ja kuntouttavaa opetusta ja ohjausta, noudatetaan mitä 1 momentissa säädetään.*

Erityisopetuksessa opetus on mukautettava siten, että opiskelija mahdollisimman suuressa määrin saavuttaa saman pätevyyden kuin muussa ammatillisessa koulutuksessa.

Erityisopetuksena ei pidetä tukiopetusta, joka annetaan opinnoissa tilapäisesti jälkehen jääneille tai oppilaalle, jolla on lieviä oppimis- tai sopeutumishäiriöitä. ”

Laki ammatillisesta koulutuksesta annetun lain muuttamisesta N:o 479

38 § Opintososiaaliset edut erityisopetuksessa

Erityisopetusta saavalla opiskelijalla on oikeus opiskelun edellyttämiin avustajapalveluihin sekä erityisiin apuvälineisiin. Vammaisille opiskelijoille järjestettävistä muista palveluista ja tukitoimista säädetään erikseen.

3.2 Kuka on erityisen tuen tarpeessa?

Savon koulutuskuntayhtymän tehtävänä on huolehtia omalta osaltaan koko ikäluokan kouluttamisesta toiminta-alueellaan ja tarjota ammatillista koulutusta kaikille ammatillisiin opintoihin tuleville. Koulutusta suunniteltaessa ja järjestettäessä otetaan huomioon opiskelijoiden yksilölliset tarpeet ja elämäntilanteet. Savon ammatti- ja aikuisopistossa tuetaan erityisopetuksella niitä opiskelijoita, jotka eivät voi tavanomaisen opetuksen keinoin edetä opinnoissaan. Erityisopetuksen tavoitteena on, että opiskelija pystyy kykyjensä ja edellytystensä mukaisesti omaksumaan koulutuksen aikana ne tiedot ja taidot, joita hän tarvitsee ammatissaan. Oppilaitoksessamme opinto-ohjauksen ja opiskelijahuollon keinoin edistetään nuorten hakeutumista koulutukseen, tuetaan opiskelua ja opintojen loppuun saattamista. Erityistä huomiota kiinnitetään nivelvaiheisiin: sekä opiskelemaan tulon että työelämään siirtymiseen. Erityisopiskelijoiden koulutuksesta työelämään siirtymistä edistetään vahvistamalla siinä tarvittavia tukitoimia ja kehittämällä uusia käytäntöjä opiskelijan työllistymiseksi. (Savon ammatti- ja aikuisopiston erityisopetuksen järjestämisestä koskeva suunnitelma 2006, 8-10.)

Ammatillisessa koulutuksessa erityisen tuen tarpeessa oleva opiskelija on usein ollut erityisoppilas jo peruskoulussa. Peruskoulussa erityisoppilas on

saanut yksilöllistettyä opetusta tai harjaantumisopetusta aistivamman, neurologisen vaikeuden tai muun terveydellisen ongelman vuoksi. Oppilaitokseeni tulee vuosittain noin kymmenen siirtohojksia peruskouluista. Suurin osa erityisopetuksen tarpeesta ilmenee vasta meillä ammatillisessa koulutuksessa.

Olen pohtinut, että miten meidän opiskelijoiden erityisen tuen tarpeet ovat kestäneet piilevinä peruskoulussa, mutta meillä ne tarpeet pulpahtavat sitten esille. Onko meidän erilaisuuden sietokykymme heikompi kuin peruskoulun opettajilla? Onko koulutuksemme niin paljon vaativampaa kuin peruskoulussa, että tukitoimia tarvitaan enemmän kuin ennen? Onko tämä peruskoulujen linjaus? Vai johtuuko tämä ammatillisen koulutuksen omasta erityislaadustaan? Ammatillinen koulutus on vapaaehtoista, ei oppivelvollisuuden piiriin kuuluvaa kuten peruskoulu. Motivoitumattomat opiskelijat eivät ilman erityistä tukea jatka opintojaan vaan keskeyttävät ne herkästi. Käyttäytymishäiriöistä opiskelijaa on mahdotonta lähettää työssäoppimaan, jos ei ole takeita hänen työtaidoistaan ja uuden ympäristön sietokyvystä. Sosiaaliset ongelmat ja elämänhallinta taitojen puute ilmenevät epäsäännöllisenä koulussa käyntinä ja runsaina poissaoloina. Mielenterveyden ongelmat; masennus, paniikkihäiriöt, syömisen ongelmat, viiltely, pitkäaikaiset psyykkiset sairaudet ja erilaiset pelkotilat ovat meidän arkea. Armi Mikkola toteaa, että ohjaukseen kohdistuvat toiveet ovat mittavia myös elämänhallinnan taitojen kehittämisessä (Mikkola 2003, 32 - 33). Tässä asiassa olen hänen kanssaan samaa mieltä.

Erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan voi tunnistaa hänestä saatavien ennakkotietojen perusteella (Launonen 2005, 33). Lähteinä ovat yhteisvalinnan, jälkihaun ja joustavan haun tiedot, mukautetut tai yksilöllisten tavoitteiden mukaisesti suoritettut opinnot, sekä muut oppilaitokseen yksilökohtaisesti siirretyt tiedot. Ryhmänohjaajan opiskelijan tuntemus taustatietolomakkeeseen ja haastatteluun sekä peruskoulun päättötodistukseen pohjautuen on ensisijaisen tärkeää. Lähtötasotestit matematiikasta, äidinkielestä ja kielistä antavat kattavan kuvan erityisen tuen tarpeesta, koska meidän testipatteristomme testaa kaikkia opiskelijoita samalla testillä ja arvioi samalla

asteikolla. Erityisen tuen tarve voi ilmetä myöhemmin opintojen aikana. Opiskelijoiden jatkuva seuranta kertoo opintojen etenemisestä ja nuoren hyvinvoinnista. Jos opiskelijalla on runsaasti poissaoloja, käyttäytyminen muuttuu tavanomaisesta, taitojen kehityksessä tai oppimisessa on vaikeuksia, osallistumisen aktiivisuus heikkenee, nuoren sosiaalisissa suhteissa tapahtuu muutoksia, opiskelija alisuoriutuu, opiskelija käyttäytyy hyvin torjuvasti tai jos yleensä huoli herää nuoresta, niin nuori tarvitsee koulun erityistä tukea.

Jos opiskelija ei etene opinnoissaan poissaolojen, oppimisvaikeuksien tai muiden syiden vuoksi, ryhmänohjaaja selvittää etenemättömyyden syyn opiskelijan, erityisopettajan, opinto-ohjaajan tai kuraattorin kanssa. Jos erityisen tuen tarve on merkittävä, opiskelijalle laaditaan HOJKS. Lain ja asetuksen mukaan erityisopetuksen peruste on aina määriteltävä. Määrittelyn perusteena on Tilastokeskuksen luokitus:

Erityisopetuksen perusteet:

Luokittelun perustana käytetään ensisijaista, erityisopetuksen tarpeeseen eniten vaikuttavaa vaikeutta tai vammaa.

Lievät vammat eivät ole erityisopetuksen peruste, ne kuuluvat normaalin tukiope- tuksen piiriin.

01 = hahmottamisen, tarkkaavaisuuden ja keskittymisen vaikeudet

(opiskelijat, joilla on diagnosoituja hahmottamiseen, tarkkaavaisuuteen ja keskit- tymiseen liittyviä vaikeuksia kuten AD/HD tai ADD)

02 = kielelliset vaikeudet

(opiskelijat, joilla on vaikeita lukemiseen, kirjoittamiseen ja puhumiseen liittyviä vaikeuksia kuten vaikea lukiongelma, dysfasia tai dyslexia)

03 = vuorovaikutuksen ja käyttäytymisen häiriöt

(opiskelijat, joilla on käyttäytymiseen liittyviä ongelmia kuten sosiaalista sopeutu- mattomuutta)

04 = lievä kehityksen viivästyminen

(opiskelijat, joilla on laajoja oppimisvaikeuksia, mutta ei kuitenkaan kohdan 5 mu- kaista vaikeaa kehityksen viivästymää)

05 = vaikea kehityksen viivästyminen; keskivaikea tai vaikea kehitysvamma

(opiskelijat, jotka ovat saaneet peruskoulussa opetusta toiminta-alueittain ja jotka yleensä tarvitsevat runsaasti henkilökohtaista avustusta päivittäisistä toiminnoissa)

06 = psyykkiset pitkäaikaissairaudet

(mielenterveyden ongelmat, päihdekuntoutujat)

07 = fyysiset pitkäaikaissairaudet

(kuten allergia, astma, diabetes, epilepsia, syöpä)

08 = autismiin ja Aspergerin oireyhtymään liittyvät oppimisvaikeudet

09 = liikkumisen ja motoristen toimintojen vaikeus

(tuki- ja liikuntaelinvammat, cp-oireyhtymä, lyhytkasvuisuus)

10 = kuulovamma

11 = näkövamma

12 = muu syy, joka edellyttää erityisopetusta

Opetusneuvos Kaija Miettinen painotti Ammatillisen erityisopetuksen koulutus- päivänä, että HOJKS: in perustana tulee olla eniten pedagogista haittaa aiheuttava ongelma (Miettinen 2006).

Olen ollut ryhmänohjaajien ja yhteisten aineiden opettajien tukena tunnistamassa erityistä tukea tarvitsevia opiskelijoita, pohtimassa tarvittavia tukitoimia, rohkaisemassa opettajia erityisopetukseen, verkostopalavereissa

koulun edustajana, kannustamassa erityisen tuen tarpeessa olevia opiskelijoita ja tukenut heidän huoltajiaan sekä auttanut HOJKS: ien teknisessä laatimisessa. Olen ollut noin 40 HOJKS: in laatimisessa mukana. Viimeisten viikkojen aikana olen oppinut, että erityisen tuen tarpeessa oleva opiskelija on ensisijaisesti nuori ihminen ja arvokas yksilö, ei diagnoosi, ei vamma, ei vaikeus eikä koulun iso ongelma. Meidän HOJKS: set ovat sekä tyttöjä että poikia, mutta koska meillä tekniikka ja liikenteessä suurin osa opiskelijoista on poikia, niin on myös HOJKS: staakin. Tilastokeskuksen luokituksen mukaisessa erityisopetuksen perusteissa yleisemmin käytetty koodi on 12 eli muu syy, joka edellyttää erityisopetusta. Eli oppimisvaikeuksia, joita ei ole diagnosoitu, keskittymisen vaikeuksia, epäsosiaalista käyttäytymistä ja elämänhallinnan ongelmia. Opiskelija ei pysty keskittymään omaan opiskeluun ryhmässä.

3.3 Erilaisten oppijoiden opinto-ohjaus

Erilaisten oppijoiden opinto-ohjaus vaatii kouluorganisaatiolta selkeitä pelisääntöjä ja tasa-arvoisia toimintatapoja. Koko oppilaitoksen henkilöstö osallistuu ohjaukseen. Opinto-ohjauspalveluja antaa erilaisille oppijoille ryhmänohjaaja, erityisopettaja, muut opettajat, ammattimiehet, opinto-ohjaaja, opiskelijapalvelujen henkilöstö ja työssäoppimisen ohjaajat. Ammatillinen erityisopetus on myös laajentunut oppilaitosten ulkopuolelle työssäoppimisen, projektityöskentelyn, työpajojen ja ammattiosaamisen näyttöjen myötä (Hirvonen 2006, 39). Savon ammatti- ja aikuisopiston erityisopetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma ja opinto-ohjauksen suunnitelma sekä niiden koulukohdattaiset osat ohjaavat erilaisten oppijoiden opinto-ohjausta konkreettisesti.

Erilaisten oppijoiden opinto-ohjaus on koko henkilökunnan osaamista ja kiinnostusta opiskelijasta sekä sitoutumista opetus- ja kasvatusvastuuseen. Opiskelijan taustat selvitetään, jotta voitaisiin ymmärtää opiskelijan kokonaisvaltainen tilanne. Opiskelijasta välitetään ja häntä ymmärretään sekä rehellisesti tuetaan opintojen aikana. Opinto-ohjaus on aina yksilöllistä, mutta eritoten erilaisten oppijoiden kanssa tehdyt ratkaisut ovat yksilöllisiä.

Ohjaajuudessa korostuu pedagoginen suhde, opiskelijan tuntemus, luottamus, rinnalla kulkeminen, yksilöllinen ohjaus ja nuoren elämän kokonaisvaltainen tuki. Erityisen tuen tarpeessa oleva opiskelija leimautuu omaan ohjaajaansa. Nuoren ohjaussuhde voi ulottua koulun seinien ulkopuolelle ja jatkua kouluvuosien jälkeenkin. Ohjaajuuden onnistumiselle on myönteisen ilmapiirin luominen ehdoton edellytys. Nuoren kannustaminen, selkeän palautteen antaminen, kiinnostus hänestä ja ”kiireetön aika” auttavat löytämään yhteisen sävelen ohjaussuhteelle. Nuori kaipaa realistisuutta, joustavaa jämäkkyyttä ja aikuista.

Erilaisen oppijan ohjaus vaatii nopeaa puuttumista asioihin, mutta myös ajanpelaamista ennen ratkaisevan askeleen tekemistä. On tilanteita, joissa pitää irrottaa ote opiskelijasta ja antaa hänen tehdä juoksunsa. Aika ei ole aina kypsä opiskelulle. Vaikka työelämä odottaa nuoreltakin työntekijältä ammatillista koulutusta, niin ilman nuoren omaa motivaatiota se ajatus ei kannata. Vanhoille opettajille voi olla vaikeaa ajatella, että opiskelija oppii muuallakin kuin luokkahuoneessa ja opettajan silmien alla. Vaihtoehtoiset opiskelumenetelmät ja työssäoppimisen hyödyntäminen voivat olla avainasemassa nuoren koulussa pysymiseen. Opiskelija kaipaa jaksoittaista opintojen yhteistä suunnittelua ja etenemisen seurantaa sekä jatkuvaa arviointia. Tänä syksynä olen siinä samalla tehnyt HOJKS:ien päivityksen. Opiskelijoilla on omat tunnukset koulumme web-arviointiin. He näkevät opintokorttinsa ja poissaolotuntinsa reaaliajassa netin kautta, mutta se ei tunnu olevan sama asia kuin minun koneeltani yhdessä luettu arvosanakertymä.

Ohjaus on jatkumo peruskoulusta toiselle asteelle ja toiselta asteelta kolmannelle sekä työelämään. Tiivis yhteydenpito ja kannustavat sanat nuorelle lujittavat ohjaussuhdetta. Ammatillisessa koulutuksessa alalla kuin alalla totutellaan tekemään tiimityötä niin kouluympäristössä kuin työelämässäkin. Tiimityö ei ole helppoa nuorille, koska erilaisten nuorten hyväksyminen tasavertaisiksi tiimin jäseniksi voi olla vaikeaa. Erilaisuuden sietokyky ei ole aina kehittynyt valmiiksi. Erilaisilla oppijoilla on suuri riski tulla eristetyksi muusta ryhmästä ja jopa joutua kiusauksen uhriksi. Ohjauksessa tehdään moniammatillista yh-

teistyötä nuoren vanhempien, huoltajien, kotiväen, lähetettävien tahojen (peruskoulu), asumispalvelujen, ammatillisten erityisoppilaitosten, KELA: n, vakuutusyhtiöiden, kunnan sosiaali- ja terveystoimen, sairaanhoitopiirien, nuorisotyön, seurakuntien, työvoimatoimistojen, mielenterveyspalvelujen, päihde- ja huumetyön, kriminaalihuollon, poliisin, työssäoppimispaikkojen ja erilaisten projektien kanssa.

Erilainen oppija tarvitsee ohjausta erityisesti nivelvaiheissa. Eli uudessa koulussa opintoihin kiinnittämiseen ja talon tavoille oppimiseen. Opintojen käynnissä pito, oppimaan oppiminen ja työelämätaidot ovat opiskelijan perustaitoja, mutta eivät itsestäänselvyyksiä erilaisille oppijoille. Elämäntaidot joutuvat koetukselle silloin, kun nuori muuttaa omaan asuntoon. Henkilökohtainen hygienia, pyykinpesu, jokapäiväinen lämmin ruoka ja säännöllinen unirytmii ovat ohjauksen käsitellyimpiä aiheita. Ohjaajalla on myös vastuu niin henkisen kuin aineellisenkin tuen jatkuvuudesta ammatillisen koulutuksen jälkeen, koska nuorella ei saata aina olla omia kykyjä hakea. (Rissanen & Virtala 2006.)

Eija Honkanen on tutkinut väitöskirjassaan, miten opinto-ohjaajat ja erityisopettajat haluaisivat kehittää opinto-ohjausta ammatillisen peruskoulutuksen erityisopetuksessa. Esille nousi kolme keskeistä kehittämiskohdetta, jotka ovat moniammatillinen yhteistyö, erityisopiskelijan siirtymävaiheiden tukeminen sekä opettajien asenteisiin vaikuttaminen. Kaikkein tärkeimpänä kehittämiskohteena pidetään moniammatillisen yhteistyön kehittämistä ja ennen kaikkea työnjaon selkiinnyttämistä. Siirtymävaiheen yhteistyö ammatilliseen koulutukseen toivotaan alkavan jo seitsemänneltä luokalta uravalinnan ohjauksena. Toinen siirtymävaihe ammatillisesta koulutuksesta työelämään halutaan määrätietoisesti opiskelijan työllistymistä tukevaksi. Opettajien asenteisiin haluttiin vaikuttaa koulutuksella siten, että opettajat tunnistaisivat ja ottaisivat paremmin huomioon erityistä tukea tarvitsevat opiskelijat opetuksessaan. Koulutuksessa tulisi vahvistaa opettajien erityisopetuksellista osaamista. (Honkanen 2006, 152 -153.)

Anneli Muuronen kertoi Chances - hankkeen seminaarissa 9.11.2006 erityistä tukea tarvitsevien nuorten ura- ja elämänsuunnittelun tukemisesta. Hän korosti nuoren vahvuuksien tunnistamista ja selviytymisstrategioiden

etsimistä, joilla voidaan kompensoida puutteet. Nuoren itsetuntemus ja realistinen minäkäsitys ovat edellytyksiä onnistuneelle ura- ja elämänsuunnittelulle. Opiskelijan myönteiset oppimiskokemukset, ohjaaminen valintoihin, itse arviointi taitojen tukeminen, työssäoppimisen valmistelu ja ohjaaminen, työnhakuvalmiuksien kehittäminen, moniammatillisen yhteistyön koordinointi ja työllistymisen tukeminen luovat perustan nuoren elämänsuunnan valinnoille. Ohjauksen avulla autetaan opiskelijaa kokoamaan palasista realistinen suunnitelma ja löytämään keinot suunnitelman toteuttamiseksi. Erityistä tukea tarvitsevalla opiskelijalla HOJKS on suunnittelun väline, ei itsetarkoitus. (Muronen 2006.)

4 MITÄ MINÄ TEEN AMMATILLISEN KOULUTUKSEN JÄLKEEN?

4.1 Päättövaiheen ohjauksen käytännön toteutus

Pidän syksyllä ensimmäisen jakson aikana tai toisen jakson alussa seuraavana keväänä valmistuville luokille kaksoistunnin; Mitä minä teen ammatillisen koulutuksen jälkeen? Olen pitänyt luokkaohjaustunnit kokeiluluontoisesti viime ja tänä lukuvuotena osalle ryhmistäni heti syksyllä ja toisille helmi-maaliskuussa. Ne ryhmät, joille pidin luokkaohjauksen syksyllä, ottivat minuun enemmän yhteyttä ja opiskelijat hakeutuivat ohjauskeskusteluihin tai kyselivät muuten koulun jälkeisestä elämästä vilkkaammin kuin ne ryhmät, jotka tapasin vasta talvella. Erityisen tuen tarpeessa oleva opiskelija tarvitsee rauhallista aikaa ammatillisen koulutuksen jälkeisen elämän pohdintaa ja erityisesti siksi tämä luokkaohjaustunti on hedelmällistä pitää heti syksyllä.

Aloitin luokkaohjaustunnin jakamalla opiskelijoille itsetutkiskelulomakkeen. Olen kopioinut vaaleansiniselle paperille neljä kysymystä/lauseen täydennysjuttua: Minä olen hyvä... Minulle on haasteellista... Viiden vuoden kuluttua minä olen... Kymmenen vuoden kuluttua minä olen... (Liite 1) Opiskelijoilla on kymmenen minuuttia aikaa kirjoittaa paperille asiat. Sanon sitten, että en kerää niitä pois enkä lue niitä, jollei opiskelija halua niin. Kukaan ei ole jättänyt kirjoittamatta eikä piirtämättä yhtikäs mitään. Sillä välin kun opiskelijat miettivät

omaa elämäänsä, minä kirjoitan liitutaulun yläreunaan Mitä minä teen ammatillisen koulutuksen jälkeen? ja piirrän tikkupojan tai tikkutyön riippuen olenko tyttö- vai poikavaltaisessa ryhmässä. Tikkupojan hymyn on oltava leveä ja tukan hyvin. (Liite 2) Varaan tunnille mukaan koulujen hakuoppaita, esitteitä, nettiosoitteita ja sanomalehtien työpaikkailmoitussivuja.

Kysyn sitten ryhmältä, että mitä sinä teet ammatillisen koulutuksen jälkeen? Joissakin ryhmissä lauma opiskelijoita vastaa yhteen ääneen, että TÖIHIN, joissain ryhmissä vallitsee syvä hiljaisuus.

4.2 Minä menen töihin

Siirtyminen työelämään on osa pitkää ja monisyistä opiskelijan kaikkiin elämänvaiheisiin liittyvää prosessia, jonka hallinta tulee olla mahdollisimman tarkoituksenmukaista. Siirtymäprosessin tavoitteena ovat ”hyvä elämä kaikille” ja ”hyvä työ kaikille”. Koulusta työelämään siirtymiseen tulisi kuulua opiskelijan sekä hänen perheensä jatkuva osallisuus, palveluiden koordinointi sekä tiivis yhteistyö työelämän kanssa. (Yksilölliset siirtymäsuunnitelmat 2006, 8-9)

Kysyn ryhmältäni, että onko jollain opiskelijalla jo nyt tiedossa työpaikka. Ja yleensä joka ryhmässä on joku/jokunen, jolla on työpaikka valmiina. Pohdimme yhdessä, että mistä työpaikkoja löytyy.

Opiskelijoiden työssäoppimispaikat ovat hyviä työllistämään opiskelijoita myös valmistumisen jälkeen. Erityisesti erityisen tuen tarpeessa oleville opiskelijoille työssäoppimispaikat ovat tärkeitä työllistäjiä ammattiin valmistumisen jälkeen. Kynnys nuoren työntekijän palkkaamiseksi madaltuu, koska työnantaja tuntee työssäoppijansa eli uuden työntekijänsä. Opiskelija on saattanut olla samassa työpaikassa enemmän kuin yhden kerran työssäoppimassa ja toisaalta työssäoppimisaika voi olla enemmän kuin 20 opintoviikkoa. Esimerkiksi autoalan työvaltaisella luokalla opiskelijat ovat 4 päivää viikossa töissä ja yhden päivän koulussa. Tietyissä tilanteissa olemme järjestäneet erityisen tuen tarpeessa olevalle opiskelijalle työssäoppimista elämän rauhoittamiseksi toiselle paikkakunnalle. Siellä on tapahtunut suuri ihme, ihan kuin opiskelija olisi syntynyt uudelleen. Nuoren elämä on palautunut uomilleen, työnantaja on luvannut

työpaikan, jos opiskelija valmistuu toukokuun lopussa. Me olemme opiskelleet puuttuvat kurssit sekä tehneet päättötyön viikonloppuisin. Kesäkuun ensimmäisenä päivänä meidän opiskelijamme on aloittanut oikean palkkatyön entisessä työssäoppimispaikassaan.

Vien tunnille Helsingin Sanomien, Savon Sanomien ja Warkauden Lehden sen viikon työpaikkailmoitukset. Kopioin netistä työvoimahallinnon sivuilta sen alan avoimet työpaikat, mille ryhmälle minulla on tunti. Otan myös erikseen Warkauden alueen työpaikat. Jos luokassa on tietokoneet käytössä, niin katsomme suoraan netistä avoimia työpaikkoja. Jos kaikille ei ole omaa konetta, niin luemme paperilta työpaikkailmoitukset. Tietokoneen käyttö on eri opiskelijaryhmissä hyvin erilaista. Silloin kun saan ammattimiehen mukaan luokkatunnille auttamaan tietokoneen käytössä, niin tiedonhaku sujuu jouhevasti. Kertaamme sukulaissuhteet ja tutut, ammattilehtien työpaikkailmoitukset, kauppojen ilmoitustaulut, tekstitelevisio, yritysten ja kuntien kotisivut, työvoiman vuokrausfirmat,...

Työnhakuvalmiuksia harjoittelemme koulussa äidinkielessä, yhteiskuntatiedossa ja kielten opetuksessa. Ryhmänohjaajat ovat ohjanneet opiskelijoita hankkimaan työssäoppimispaikkoja. Uusissa opetussuunnitelmissa on kaikilla opiskelijoilla uusi pakollinen Työnhakukurssi. Työnhakukurssin tavoitteena on se, että opiskelija osaa hakeutua aktiivisesti työmarkkinoille, osaa hakea työtä, toimia työnhakutilanteessa ja laatia työpaikan hakuun liittyvät asiakirjat. Hän osaa esitellä osaamistaan työnantajille, jolloin hän arvostaa ammattiaan ja ammattitaitoaan. Opiskelija osaa tehdä työsopimuksen. Meidän kaikki valmistuvat opiskelijaryhmämme käyvät työvoimatoimistossa tutustumassa työvoimatoimiston palveluihin. Yleensä työvoimatoimistot ovat useimmille oppilaitoksille hyvä yhteistyötaho monine palveluineen (Stenström, Pöyliö & Valkonen 2002, 34). Ennen vierailut ajoittuivat toukokuun lopulle juuri ennen koulun päättymistä. Nyt työvoimatoimiston vierailut tehdään kolmannen luokan syksyllä. Olemme kokeilleet vierailuja pitkin vuotta kolmannella luokalla ja olemme havainneet, että tehokkain aika vierailuille on kolmannen luokan alussa syksyllä ennen viimeistä työssäoppimista. Työvoimatoimiston virkailija kannustaa opiskelijoita työuran suunnitteluun 5-T-ohjelmalla. Nuori tarvitsee

taitoa, tavoitteita, tietoa, tahtoa ja toimintaa työuran suunnittelussa (Kauhanen 2006). Työvoimatoimisto tarjoaa Työnhaun työkalut – kurssia kaksi kertaa kuussa maanantaisin. Minun muutamia opiskelijoitani on käynyt kahden tunnin luennon ja sen jälkeen tehneet työvoimatoimiston virkailijan ohjaamana CV-netin ja työhakemuksen.

Suomessa on tehty melko tarkkoja laskelmia seuraaviksi viideksitoista vuodeksi, millaisia työpaikkoja täällä todennäköisesti on. Vaikkakin ammatinvalintapsykologi Outi Vahala kertoi 9. luokkalaisten vanhempainillassa Savon ammatti- ja aikuisopistolla, että nykyisistä peruskoululaisista suurin osa työllistyy sellaisiin ammatteihin, joita ei vielä ole edes olemassa (Vahala 2006). Maataloudessa ja perusteollisuudessa työpaikat vähenevät, koska muualla on halvempi tuottaa ruokaa ja tavaroita kuin Suomessa.

Kotimarkkinateollisuudesta ainakin osa jää Suomeen. Mutta työpaikkojen määrä riippuu siitä, kuinka hyvin kansantuote kasvaa. Kansainvälisyys kasvaa ja kieliä sekä kansainvälisiä tapoja osaavat pärjäävät jatkossakin. Eniten lisää työntekijöitä tarvitsee näillä näkymin hoitoala, mutta lopullinen määrä riippuu yleisestä talouskehityksestä eli onko kunnilla verotuloja palkanmaksuun. Kotitalouksia palvelevat alat kasvavat. Jo nyt, ja tulevaisuudessa entistä enemmän, tarvitaan ammattilaisia auttamaan ostamaan ja käyttämään yhä monimutkaisempia teknisiä välineitä. Palvelu on huomisen sana myös teollisuudessa. Tulevaisuudessa tuotteet saatetaan tehdä Kiinassa, mutta niille myydään jopa kymmenien vuosien ylläpito, jonka saattavat tehdä suomalaiset. (Luukka 2005, D 7).

Rajat eri ammattien välillä hämärtyvät. Tulevaisuuden työntekijöiden pitää osata tulla toimeen erilaisten ihmisten kanssa nykyistä paremmin. Työpaikat vaihtuvat tiuhaan, eri kulttuureista kotoisin olevat ihmiset tekevät yhdessä työtä ja kaikki palvelevat enemmän tai vähemmän toisiaan. Automaatio korvaa mekaanista ihmistyötä, mutta asiakaspalvelijat ja vartijat säilyttävät työpaikkansa. Huomispäivän selviytymiskeino on erikoistuminen niin tuotteissa kuin palveluissakin. Työpaikkaennusteen mukaan vuonna 2015 seuraavat alat työllistävät melko paljon: tekniikan ja suunnittelu- ja johtotyö, tekniikan asiantuntija- ja työnjohtotyö, sähkö- ja elektroniikkatyö, ravintolapalvelutyö, talonra-

kennustyö, markkinointi-, myynti- ja rahoitusasiantuntijatyö, sairaanhoito ja terveydenhuolto, tekninen henkilöstö, sosiaali- ja vapaa-aika-alan työ, lääkärit ja lääketieteen tutkijat, poliisit, palomiehet ja vartijat ja opetus- ja kasvatustyö. (Luukka 2005, D 7).

Eli juuri niiden alojen ammattilaisia tarvitaan, joihin me Varkaudessa annamme ammatillista opetusta, ja juuri niillä aloilla meillä on erityisen tuen tarpeessa olevia opiskelijoita. Pärjäävätkö meidän erityisen tuen tarpeessa olevat ammattilaisensa, joiden vaatimukset alati kasvavat?

4.3 Minä menen kouluun

4.3.1 Ammattikorkeakouluun ja yliopistoon

Jokaisessa ryhmässäni on opiskelija, joka vastaa, että minä menen kouluun ensi syksynä tai sitten jonkun vuoden päästä. Ja aina on joku sellainen, joka sanoo, että ei enää ikinä kouluun. Pohdimme yhdessä ammatillisen perustutkinnon jälkeisiä koulutusmahdollisuuksia. Varkaudessa järjestetään joka syksy Koulutusmessut. Koulutusmessut on tarkoitettu peruskoululaisille, toisen asteen opiskelijoille, vanhemmille, opettajille, opinto-ohjaajille, rehtoreille ja kaikille koulutuksesta kiinnostuneille. Messuilla esitellään toisen ja kolmannen asteen koulutustarjontaa, aikuiskoulutusta, oppisopimusta, työvoimatoimiston palveluita, armeijan ja poliisin koulutusta. Koulutusmessut ovat hyvä tiedonlähde koulutuksesta minun opiskelijoilleni. Tieto tulee lähelle opiskelijoita, se esitetään kansantajuisesti ja messuilla voi käydä kahtena päivänä monta kertaa peräkkäin. Eli on aikaa ja toistoa sekä matala kynnyksellä osallistua.

Vien luokkiin koulujen hakuoppaita. Koululle tulee toisen asteen ja ammattikorkeakoulujen hakuoppaita vain muutama kappale, mutta haen niitä työvoimatoimistosta kymmenittäin lisää. Jätän joka luokkaan yhden oppaan laajaan, annan kaikille opasta haluavalle oman ja niitä on aina opiskelijoiden saatavilla ura- ja rekryhyllyssä. Koulun käytävällä on kaksi tietokonetta opiskelijoiden käytössä. He voivat katsoa koulujen kotisivuja, opintoluotsia, ammattinettiä, avo-sivuja, Keltaistapörssiä... Koneiden vieressä on korkea harmaa metriä leveä hylly täynnä hakuoppaita, koulujen esitteitä ja vanhoja

pääsykokeita. Ennen koulujen esitteet olivat minun työhuoneessa ja opiskelijat joutuivat käymään ensin minun luona ennen kuin saivat esitteitä itselleen, nyt kun esitteet ja oppaat ovat vapaasti otettavissa, niin niiden menekki on kasvanut.

Ammattikorkeakoulu on minun opiskelijoillani tällä hetkellä suosituin vaihtoehto jatko-opintopaikaksi. Ammattiin opiskeleva opiskelija tarvitsee kannustusta hakeutuakseen jatko-opintoihin ammattikorkeakouluun, saati sitten erityistä tukea tarvitseva nuori. Tutustumme ammattikorkeakouluihin hakuoppaita selailemalla, tutustumalla koululle lähetettyihin esitteisiin, katsomalla koulujen kotisivuja netissä ja lukemalla lehti-ilmoituksia. Naapuritalon Savonia ammattikorkeakoulun tuutorit pitävät minun keväällä valmistuville ryhmilleni yhden oppitunnin. Sovin tuntien pitoajan ammattikorkeakoulun opinto-ohjaajan kanssa. Tunnit pidetään ennen joulua eli ennen viimeistä työssäoppimisjaksoa. Tuutorit ovat meidän opiskelijoidemme kanssa keskenään. Tuutorit kertovat minkälaista opiskelu on käytännössä ammattikorkeakoulussa.

Alkutilvesta meidän opiskelijat vierailevat Savonia ammattikorkeakoulussa luokittain ryhmänohjaajan kanssa. Meidän opiskelijoille kerrotaan ammattikorkeakouluihin hakemisesta, esitellään Savonian koulutustarjonta, kierrätetään koulussa ja tarjotaan pullakahvit. Toukokuussa ammattikorkeakoulu järjestää tekniikkaa opiskelemaan aikoville hakijoille maksutonta valintakoevalmennusta. Ammattikorkeakoulu lähettää tuutorinsa puhumaan Koulutusmessujen yhteydessä olevaan vanhempainiltaan. Savonia ammattikorkeakoulu on erittäin yhteistyöhaluinen meidän kanssamme. Siihen on syynä vanhat perinteemme yhteistyöstä ja toisaalta kenties ammattikorkeakoulujen laskenut hakijamäärä (Husu 2006, 3).

Meillä käy myös opiskelijoiden tunneilla meidän vanhoja opiskelijoitamme kertomassa omasta ammattikorkeakouluopiskelustaan. Nämä tunnit ovat olleet suosittuja. Vanhat opiskelijat tulevat mielellään ja meidän opiskelijamme kuuntelevat ja kyselevät aktiivisesti opiskelusta. Toisaalta myös ammattinetistä voimme lukea opiskelijoiden tarinoita jatko-opinnoista.

Olen seitsemättä vuotta opinto-ohjaajana ja tähän asti vain yksi erityisopiskelija on hakenut meiltä suoraan ammattikorkeakouluun ja päässyt opiskelemaan sinne. En tiedä yhtään omaa erityisen tuen tarpeessa ollutta opiskelijaa, joka olisi jatkanut opiskelua ammatillisen perustutkinnon jälkeen yliopistossa. Kyllä se on mahdollista, mutta käytännön esimerkkiä minulla ei ole.

Tällä hetkellä en tiedä kuinka monta minun opiskelijaani hakee ammattikorkeakouluun, koska haku tapahtuu netissä. Minulta valmistuu noin 130 - 150 opiskelijaa vuosittain. Ennen heistä haki 10 - 15 vuosittain ammattikorkeakouluihin. Ammattikorkeakouluopintojen tiimoilta minun luona käy ohjauksessa, soittelee ja kyselee sähköpostilla aiempina vuosina valmistuneet opiskelijat enemmän kuin koulussa olevat opiskelijat. Minun opiskelijani ajattelevat armeijaa ensimmäisenä ja vasta sen jälkeen opiskelua.

4.3.2 Toiselle asteelle

Tekniikka ja liikenteen sekä matkailu-, ravitsemis- ja talousalalla opiskelijani näkevät työssäoppimisessa, että monipuolisesta ammattitaidosta on hyötyä ja se helpottaa työllistymistä. Toisaalta kahden tutkinnon suorittamiseen on käytännön malli, koska meillä monella alalla on opetusryhmissä mukana kahden tutkinnon tekijöitä. Ammatillisen perustutkinnon suorittaminen kestää peruskoulupohjaisena kolme vuotta ja lukiopohjaisena kaksi vuotta. Kahden tutkinnon suorittaminen kestää neljästä viiteen vuoteen, riippuen opiskelijan yksilöllisestä etenemisestä ja aikaisemmasta työkokemuksesta. Sähköalan opiskelijat suorittavat sähköasentajan ja automaatioasentajan tutkinnot. Rakennusalan opiskelijat suorittavat talotekniikan ja talorakentajan perustutkintoja ristiin. Metallialan opiskelijat tekevät levyseppä-hitsaajan ja koneistajan opintoja peräkkäin. Autoalan erityisen tuen tarpeessa oleva opiskelija halusi suorittaa sähköalan opintoja, mutta se oli todella vaikeaa.

Työvoimatoimisto on ohjannut meidän vanhoja opiskelijoitamme päivittämään opintojaan. Useimmat heistä ovat olleet erityisen tuen tarpeessa. Aikaisemmin hankitun osaamisen tunnustaminen nopeuttaa ammattiin

valmistumista ja työssäoppimisen käyttö räätälöi ammattitaidon työpaikkaan sopivaksi.

Varkaudessa voi opiskella lukiossa ammatillisen koulutuksen kanssa yhtä aikaa iltapäiväryhmissä, iltaryhmissä tai etälukion tarjontaa hyödyntäen. Iltapäiväryhmät kokoontuvat maanantaista torstaihin kello 14.15 - 15.45. Iltapäivisin voi opiskella äidinkieltä, englantia, ruotsia ja lyhyttä matematiikkaa. Iltaisin voi opiskella kaikkia lukion tarjonnassa olevia kursseja ja myös peruskoulun kursseja. Etälukiosta löytyy netin kautta koko lukion tarjonta. Erityisen tuen tarpeessa olevia opiskelijoita on opiskellut iltalukiossa mm. ruotsia, fysiikkaa, englantia ja pitkää matematiikkaa. Teen meillä aikaisemmin hankitun osaamisen tunnustamisen opiskelijoiden kanssa, joten näen mitä kursseja he suorittavat lukiossa. Kannustan opiskelijoitani lukio-opintoihin jatko-opintojen ja ihan opiskelijan oman mielenkiinnon takia.

4.3.3 Minä teen ammatti- ja/tai erikoisammattitutkinnon

Ammattitaitoa voi täydentää myöhemmin suorittamalla ammatti- ja erikoisammattitutkintoja. Näistäkin tutkinnoista minulla ei ole käytännön esimerkkiopiskelijoita, koska meiltä on valmistunut vasta muutaman vuoden aikana erityisen tuen saaneita opiskelijoita ammattiin. Kerron näistä tutkinnoista ja sanon, että kun aika on kypsä jatko-opintoihin, niin kyselkää minulta tai työvoimatoimiston koulutusneuvojalta tutkinnoista. Savon ammatti- ja aikuisopistosta löytyy monipuolinen aikuisopiskelijoille suunnattu kurssi- ja opetustarjonta.

4.4 Minä menen oppisopimukseen

Monesta nuoresta oppisopimus tuntuu houkuttelevalla vaihtoehdolla. Nuoret luulevat, että oppisopimus on helppo juttu; tehdään töitä ja saadaan palkkaa. Kerron oppisopimuksesta luokassa ja henkilökohtaisessa ohjauksessa. Jos joku opiskelija on todella kiinnostunut oppisopimuksesta, niin annan hänelle oppisopimuksesta esitteen luettavaksi. Keskustelen opiskelijan kanssa, että miksi oppisopimuskoulutus eikä tavallinen perustutkinto. Jos opiskelija haluaa, niin varaan hänelle ajan oppisopimustoimistoon oppisopimuskoordinaattori

Maila Makkosen luo. Myös työvoimatoimiston vierailulla puhutaan oppisopimuksen sisällöstä ja Varkauden tilanteesta. Oppisopimus ei ole ainakaan sen helpompi tapa hankkia ammattia kuin koulussa opiskelemalla, mutta vastuuntuntoiselle opiskelijalle se on hyvä reitti hankkia ammatti (Makkonen 2006).

Ne opiskelijat, jotka ovat väsyneet koulumuotoiseen opiskeluun tai eivät selviä teoriaopinnoista, haluavat yleensä oppisopimuskoulutusta. Monelle heille on alkuyllätys se, että heidän itse pitää hankkia työpaikka. Toinen yllätys on se, että oppisopimuksessa suoritetaan perustutkinto eli myös teoriaopintoja noin sata lähipäivää koulussa. Kolmas yllätys on se, että meillä suoritettuja opintoja ei tunnusteta vaan koko tutkinto on tehtävä nykyisin näyttöinä.

Toisaalta monet työnantajat kouluttavat meiltä valmistuneita opiskelijoita oppisopimuksen kautta yrityksensä työtehtäviin. Esimerkiksi metallialan yritykset etsivät ammatillisen perustutkinnon suorittaneita levyseppähitsareita ja kouluttavat heidät painelaittehitsareiksi. Tai raskaskonekorjaamot kouluttavat meiltä valmistuneita ajoneuvoasentajia raskaankaluston huoltajiksi.

Tällä hetkellä en tiedä yhtään meiltä valmistunutta erityisen tuen tarpeessa ollutta opiskelijaa, joka olisi käynyt ja valmistunut oppisopimuksen kautta ammattiin.

4.5 Minä vaihdan ammattia

Oppilaitoksessani on erityisen tuen tarpeessa olevia opiskelijoita, jotka sanovat suoraan minulle, että tämä ei ole minun työtä. Jos opiskelija on ensimmäisellä luokalla, niin etsimme yhdessä opiskelijalle uutta alaa tai koulua. Keskustelemme ensin opiskelijan kanssa koululla. Voin pyytää nuoren huoltajaa mukaan keskustelemaan tai juttelen huoltajan kanssa puhelimesta. Alanvaihtoa toivova nuori käy tutustumassa uuteen kiinnostavaan alaan päivän, viikon tai pitemmän ajan ennen alan vaihtoa. Jos tekniikka ja liikenteen alalta ei löydy mielenkiintoista ammattitutkintoa, niin laajennamme tutustumismahdollisuuden koko Varkauden koulutustarjontaa koskevaksi. Sitten pohdimme koko ammatillista koulutustarjontaa. Kouluihin tutustumisajat

sovimme opinto-ohjaajien kanssa. Jos nuori tuntee itsensä epävarmaksi, niin voin mennä viemään opiskelijani tutustumispaikkaan. Joskus olen ollut jopa nuoren mukana, mutta siihen minulla ei ole oikeastaan aikaa, paitsi poikkeuksiakin tähän tutustumisasiin on ollut. Jos emme löydä yhdessä uutta koulutusala, niin nuori voi miettiä tulevaisuuttaan Valmentavassa ja kuntouttavassa koulutuksessa.

Jos emme löydä mielenkiinnon kohdetta yhdessä, niin varaan opiskelijalle ajan ammatinvalintapsykologi Outi Vahalan luo työvoimatoimistoon. Soitan ajan ja varmistan, että se käy opiskelijalle. Soitan huoltajalle ja kerron ammatinvalintapsykologin ajasta ja kysyn, että lähteekö huoltaja työvoimatoimistoon mukaan. Tarjoan aina itseäni mukaan, koska näin varmistan, että nuori menee varatulle ajalle ja toisaalta varmistan, että ammatinvalintapsykologi ja nuori puhuvat samaa kieltä. Uutta koulutusala mietittäessä ammatinvalintapsykologin kanssa olemme voineet käyttää koulutuskokeiluja ja työharjoittelua apuna.

Viime vuosien aikana minulla on ollut useita erityisen tuen tarpeessa olevia opiskelijoita, jotka ovat todenneet, että ei tämä ammatti ole minun ammattini. Toisen luokan opiskelijoita kannustan käymään valitsemansa koulutusalan loppuun ja sitten aloittamaan uuden. Jos nuorella on selvä näkemys uudesta opiskelualasta, niin vaihdamme alaa. Kolmannen luokan opiskelijoille sanon, että käy tämä ala loppuun ja sitten aloitetaan uusi. Opiskelijalle varataan meiltä suoraan opiskelupaikka, jos kiinnostava ala löytyy meiltä, tai haetaan toisesta koulusta kirjallisella hakemuksella suoraan toiselle luokalle ohi yhteisvalinnan. Kannustan nuoria kokeilemaan alan töitä ennen nopeita alanvaihtopäätöksiä. Kannustan myös vaihtamaan paikkakuntaa, mutta harvoin erityisen tuen tarpeessa oleva nuori on muuttohaluinen, tai jos nuori on muuttohaluinen, niin huoltaja voi olla eri mieltä. Erityisen tuen tarpeessa oleva nuori voi olla myös terveydellisten syiden takia työkyvytön kouluttautumaansa ammattiin. Silloin joudumme ammatinvalintapsykologin ja KELA:n kanssa tekemään yhteistyötä.

4.6 Minä jään työttömäksi

Varkauden työvoimatoimiston projektityöntekijä Leena Kauhasen kertoi meiltä valmistuneiden alle 22-vuotiaiden nuorten työtilanteesta (Kauhanen 2006). Työttömiä oli vain muutamia ja heistäkin osa on näkemykseni mukaan ei-työkuntoisia. Varkauden seudun työllisyysohjelma 2005 - 2010 priorisoi toimenpiteensä vuosille 2005 - 2006. Tärkeimpinä toimenpiteinä pidetään nuorten työttömyyden ennaltaehkäisyä, ura- ja rekrytointipalvelujen kehittämistä ammatillisessa koulutuksessa, yrittäjyysopintojen olemista osana ammatillista koulutusta ja nuorten kannustamista perustöihin (Varkauden seudun työllisyysohjelma 2005 - 2010.)

Luemme tunnilla Varkauden alueen työttömyystilaston, katsomme maakunnan tilanteen ja lopuksi koko valtakunnan katsauksen. Monistan KELA:n oppaasta opiskelijoille tiedot ansiopäivärahasta, työttömyyspäivärahasta ja työmarkkinatuesta. Pohdimme tällä kohtaa myös työharjoittelupaikat. Nykyisin erittäin harva opiskelija ei aio mennä töihin milloinkaan. Jopa nuorten muuttovalmius Varkaudesta työn perässä Etelä-Suomeen ja ulkomaille on kasvanut.

4.7 Minä menen armeijaan

Ammatillisen koulutuksen jälkeen armeijaan meneminen on suosituin tai toiseksi suosituin vaihtoehto. Yleensä pojat ovat motivoituneita armeijaan menemisestä. Joka luokassa on joku, joka ei mene armeijaan. Kutsunnoissa asepalveluksesta vapautetut ovat yleensä luokkatilanteessa hiljaa, mutta henkilökohtaisessa ohjauksessa he haluavat kertoa asiasta. Siviilipalvelukseen hakeutuu joka vuosi ainakin yksi opiskelija. Siviilipalvelus herättää aina keskustelua luokissa.

Armeijaan menemistä me valmistelemme ensimmäisestä luokasta lähtien. Yhteiskuntatiedon kurssin sisältöä yhdessä suunniteltaessa luokat yleensä aina valitsevat Maanpuolustuksen käsiteltäväksi aiheeksi. Parina viime vuonna meille on tarjottu Maanpuolustuskorkeakoulusta kadettien rekrytointipäivää toisen luokan opiskelijoille. Kolmannen luokan syksyllä

opiskelijoilla on yleensä kutsunnat. Kuopion Sotilasläänin Esikunnassa on järjestetty opinto-ohjaajille koulutusta varusmiespalvelun sisällöstä ja sen tunnustamisesta ammatillisiin opintoihin. Tässä koulutuksessa kannustettiin ottamaan yhteyttä Esikuntaan, jos opiskelijan elämässä on vaihe, että opiskelu ei maistu ja varusmiespalvelu olisi kasvun paikka aikuisuuteen.

Nokian hallituksen puheenjohtaja Jorma Ollila tunsu tänä syksynä aiheellista huolta suomalaisten nuorten miesten syrjäytymisestä ja huonosta fyysisestä kunnosta. Ollilan mielestä varusmiespalveluksen pitäisi joustaa paremmin opiskelun tahdissa. Puolustusvoimien ei tulisi karsia ennakoon vähänkin huonokuntoisia miehiä pois palveluksesta vaan toimia nuorten miesten kuntoutuskeskuksena. (Marttinen 2006,3.)

4.8 Minä ryhdyn yrittäjäksi

Yrittäjyys on ammatillisessa opetuksessa luonnollisena osana opetusta. Yrittäjyydestä tulee pieni esimaku yhteiskunta-, yritys- ja työelämätiedon tunneilla. Lisäksi opiskelijat voivat valita yrittäjyyttä myös valinnaisissa opinnoissa. Uusissa opetussuunnitelmissa on koulutusohjelmakohtaisissa erityisissä valinnaisissa ammatillisissa opinnoissa ”Minustako yrittäjä” - kurssi. Tämän kurssin aikana paneudutaan oman alan yrittäjyyteen.

Mitä minä teen ammatillisen koulutuksen jälkeen – tunnilla on lyhyt kertaus siihen, että mitä yrittäminen on ja teemme yrittäjä-testin. Keskustelemme opiskelijoiden kanssa oman alan yrittäjyydestä ja esimerkiksi Varkauden vuoden yrittäjä valinnasta. Yleensä opiskelijoilla on jo varsin selkeä näkemys yrittäjyydestä. Erityisopiskelijalle oman perheen yritys on ollut realistinen työllistymisvaihtoehto.

4.9 Minä menen ulkomaille

Osa minun opiskelijoistani on kokeneita maailmanmatkaajia. Osa opiskelijoista ei ole käynyt ulkomailla ollenkaan. Savon ammatti- ja aikuisopisto tarjoaa ja järjestää työssäoppimispaikkoja ulkomaille. Työssäoppimispaikat ovat kaikkien opiskelijoiden haettavissa. Tämän vuoden

aikana koulustani on ollut opiskelijoita Itävallassa ja Ghanassa työssäoppimassa. Meillä on työssäoppimispaikkoja mm. Hollannissa, Unkarissa ja Virossa valmiina, jos lähtövalmiita opiskelijoita löytyy.

Ulkomaille lähtijät ovat olleet aivan tavallisia opiskelijoita, mutta oli joukossa myös yksi erityisen tuen tarpeessa ollut nuori. Ohjasin erityisen tuen tarpeessa olevan opiskelijan työssäoppimista siitä asti, kun aloimme suunnitella mahdollisuutta ulkomaille lähtöön. Keskustelimme monta kertaa matkustamisesta ja matkalla huomioitavista asioista.

Ulkomaille lähtöön meillä valmistellaan opiskelijoita ainakin yhteiskuntatiedon ja kielten tunneilla. Puhumme kansainvälisyydestä ja siitä miten maailma on avoin suomalaisille opiskelijoille. Meillä on perinteisesti käynyt Kuopion työvoimatoimiston Eures - neuvoja pitämässä infon opiskelijoille. Infossa kerrotaan selkokielellä ulkomaisten työpaikkojen hausta, matkalle vaadittavista asiakirjoista ja kannustetaan nuoria hakeutumaan ulkomaille opiskelemaan ja töihin. Meillä kävi viime talvena varkautelainen opiskelijatyttö, joka oli ollut opiskelupaikkansa kautta Brasiliassa tutustumassa paikalliseen paperiteollisuuteen. Esitys oli mukaansatempaava, koska esiintyjällä oli hyvä kuvamateriaali mukanaan. Omia opettajiamme on käynyt tutustumassa mahdollisiin työpaikkoihin ulkomailla. Heidän matkakertomuksillaan on erittäin suuri merkitys, kun nuori päättää ulkomaille hakeutumisestaan.

4.10 Minä jään kotiin

Jos minulle sanoo ammattiin valmistuva opiskelija, että jään kotiin, niin olen ollut yhteydessä opiskelijan huoltajaan, sosiaalitoimeen, KELA: an työvoimatoimistoon, terveysviranomaisiin, virkaholhoojaan, riippuen siitä kenen luona opiskelijalla on hoito-/huoltosuhde. Puheet kotiin jäämisestä voivat olla nuoruusiän kapinaa, mutta voi siellä on myös pelkoa työelämään siirtymisestäkin. Monella erityisen tuen tarpeessa olevalla nuorella on heti ammattiin valmistumisen jälkeen työpaikka valmiina, mutta se on toinen asia, miten pitkäksi aikaa. Hoitoon ohjatuilla huumeiden käyttäjillä kotiin jääminen ainakin vähäksi aikaa on ollut kenties ainut realistinen mahdollisuus ammattiin valmistumisen jälkeen. Jos nuorelle on diagnosoitu pitkäaikainen psyykinen

sairaus, niin nuoren kotiin jääminen on todennäköistä ainakin vähäksi aikaa, kunnes hänelle tehdään aktivointisuunnitelma työvoimaviranomaisten ja sosiaalitoimen kanssa yhteistuumiin.

Kaikkia nuoria ei työnteko kiinnosta ja kenties heillä ei ole kotoakaan työssä käymiseen vanhempien antamaa mallia. Kun keskustelemme työmarkkina-tuen suuruudesta (23,50€/arkipäivä – tarveharkinta – verot), niin jotkut nuorista kiittelevät tuen suuruutta. Raha ei motivoi kaikkia nuoria.

4.11 *Minä perustan perheen*

Joka lukuvuosi joku opiskelijoistamme tulee äidiksi tai isäksi kesken ammatillisten opintojen. Lapsia syntyy erityisen tuen tarpeessa oleville opiskelijoille kuten myös muille opiskelijoille. Perheen perustamisesta puhutaan ainakin yhteiskuntatiedon ja terveystiedon tunneilla, mutta oletan, että myös muilla oppitunneilla sivutaan aihetta. Joillekin nuorille perheen perustaminen tulee ”vahingossa”, mutta joillekin nuorille se on tarkkaan harkittu asia. Meillä on nuoria aikuisia opiskelijoita, joilla on puoliso kotona hoitamassa kahta jopa kolmea lasta. Heidän kanssaan pohdimme opintotuen riittämättömyyttä perheen elatukseksi. Lasten sairastelu ja opiskelijan yövalvomiset ovat rankkoja erityisesti työssäoppimisen aikana.

4.12 *Minä kohtaan yllätyksen*

Koska yhteiskuntamme muuttuu nopeasti ja elämme aikaisempaa suuremman epävarmuuden keskellä, niin ohjauksen asema ammatillisen kehittymisen muotona tulee entisestään korostumaan. Osaamisen jatkuva ylläpito ja sen osoittaminen työkäytänteissä korostuu entisestään. (Lehtinen & Jokinen 1999, 123; Ojanen 2001, 36). Pohdimme opiskelijoiden kanssa lyhyiden työsuhteiden seurauksia, välttämätöntä ammattitaidon päivittämistä ja muutoksen sietokykyä. Opiskelijat haaveilevat ilonhetkistä, mutta myös mahdollinen suru on läsnä.

5 MITÄ OPIN ERITYISEN TUEN TARPEESSA OLEVAN OPISKELIJAN OHJAUKSESTA OPINTOJEN PÄÄTTÖVAIHEESSA?

Opinto-ohjauksen tila 2002 – arvioinnin yhteydessä kysyttiin ammatillisilta opiskelijoilta, mitä he aikovat tehdä ammatillisen koulutuksen jälkeen.

Opintojen jälkeen töihin suunnitteli menevänsä noin puolet (46 %) ja lisäksi ulkomaille töihin halusi 11 % vastaajista. Opintojen jatkamista suunnitteli kolmasosa (32 %). Armeijaan tai siviilipalvelukseen menee noin kolmasosa (32 %). (Numminen, Jankko, Lyra - Katz, Nyholm, Siniharju & Svedlin 2002, 135). Opiskelijoistani menee töihin yli puolet. He ehtivät olla töissä kuukauden tai kuusi kuukautta ennen armeijaan lähtöä. Armeijaan lähtee opiskelijoista noin 80 %. Ulkomaille töihin lähteviä on todella vähän. Jatko-opintoja suunnittelee noin 20 % opiskelijoista kouluaikana. Opiskeluhallut heräävät yleensä sen jälkeen kun he ovat olleet jonkun vuoden työelämässä tai heidän terveytensä ei kestä työntekoa tai he ovat jääneet työttömiksi.

Koulussa harjoitellaan oikeita töitä ja työssäoppimisessa yrityksissä tehdään oikeita töitä. Erityisen tuen tarpeessa olevalle opiskelijalle työ voi olla pelastus, toisille työ on pelonlähde ja epäonnistumisien ketjun pala. Armeijaan meno on monelle erityisoppilaalle se itsetunnon kohottaja, mutta on se armeija myös polkenut nuoren viimeisenkin itsetunnonrippeen. Jatko-opiskelumahdollisuuksista kiinnostuu joka vuosi joku erityisoppilas. Yleensä nuori haluaa opiskella meillä toisen perustutkinnon. Ammatin vaihto voi olla perusteena toiseen perustutkintoon tai ammattitaidon laajentaminen. Erityisen tuen tarpeessa olevia nuoria on jäänyt kotiin, mutta kotona olo jakso jää lyhyeksi. Nykyisin työvoimaviranomaiset ja sosiaalitoimi tekevät hedelmällistä yhteistyötä. Onneksi on olemassa erilaisia tuettuja työllistymisvaihtoehtoja. Työharjoittelu työpaikkoja on hyvin saatavilla. Oman perheen perustajia on joka vuosi jokunen opiskelija. Vuosittain erityisesti tuettuja tyttöjä on raskaana

tai he ovat synnyttäneet yhden tai useamman lapsen opintojen aikana. Osa saa suoritettua tutkinnon loppuun, osalla se kesken perhetilanteen takia.

Käytännön ohjaus on opettanut minua, että monet erityisen tuen tarpeessa olevien opiskelijoiden ohjausniisit ovat erittäin käyttökelpoisia kaikkien opiskelijoiden kanssa. Päättövaiheen ohjauksen oikea ajoitus on tärkeä asia. Kokemuksen myötä olen havainnut sen, että toisella luokalla se on liian aikaista ja kolmannen luokan kevättalvella se on liian myöhäistä. Hedelmällisin ajankohta kaksoistunnille ”Mitä minä teen ammatillisen koulutuksen jälkeen” on **kolmannen luokan syksy**. Ennen syyslomaa on rutinoituttu koulutyöhön kesän jäljiltä ja ajatuksia voi suunnata jo seuraavaan kesään.

Kun ammatillisen koulutuksen jälkeisen elämän pohdinta alkaa syksyllä, niin opiskelijoilla on aikaa miettiä omaa tilannettaan. Tämän kaksoistunnin jälkeen he kyselevät minulta semmoisia asioita, joita he eivät kysele ennen tavallisesti.

Erityisen tuen tarpeessa oleva nuori tarvitsee **toistoa**. Aikaa uudelleen ja uudelleen pohdintaan on, kun pitää ”Mitä minä teen...” - tunnin riittävän ajoissa. Oppitunnin kulun tulee olla **rauhallinen**. Sen tähden piirrän ja kirjoitan liitetaululle ja etenen opiskelijoiden vastausten mukaisesti. Kaikissa luokissa ei asioita käydä samalla tavalla. Opiskelijoiden haaveet ja ajatukset antavat suunnan tunnille.

Konstruktivistis-ratkaisuhakuinen verkostoyhteistyö työotteeni ohjaa minua omassa työssäni. Haen tietoisesti eri vaihtoehtoja opiskelijoiden kanssa heidän kysymyksiinsä. Jos emme yhdessä löydä sitä oikeaa ratkaisua, niin eliminoimme huonoimmat mahdollisuudet pois ja toteutamme sen, josta on vähiten haittaa nuorelle. Eikä minun tarvitse suinkaan itse tietää ratkaisuja, riittää kun tiedän keneltä voin pyytää apua.

Ohjaus on koulussani kaikkien aikuisten yhteinen asia. Ohjausta antaa niin ryhmän mukana oleva ammattinainen kuin koulun rehtori. Opiskelijan läheisin ohjaaja on mielestäni ryhmänohjaaja, koska hän tekee eniten töitä opiskelijoidensa kanssa. Opinto-ohjaaja on ohjauksen asiantuntija, mutta

ajallisesti vain lyhyen ajan opiskelijoiden arjessa. Ammatinopettajat ja yhteis-
tenaaineiden opettajat ovat tärkeitä aikuisen ja ammattilaisen mallin antajia
opiskelijoille ja erityisesti erityisen tuen tarpeessa olevalle opiskelijalle.

Opiskelijan kannustus, kiitos ja vahvuuksien löytäminen ovat avainasioita eri-
tyisen tuen tarpeessa olevan opiskelijan ohjauksessa. Aito välittäminen ja
myötäeläminen opiskelijan arjessa kasvattavat suomalaiseseen yhteiskuntaan
työtä pelkäämättömiä ammattilaisia.

LÄHTEET

Ammatillisen koulutuksen suosio kasvaa. 2006. Opettaja 26 - 31/2006, 7.

Ammatillinen koulutus vetää. 2006. Ilta – Sanomat 13.5.2006, 6.

Asetus ammatillisesta koulutuksesta 1998. Asetus numero 6.11.1998/811.

Ehdotus erityisopetuksen strategiaksi toisen asteen ammatilliseen koulutukseen. 2002. Opetusministeriön työryhmien muistioita 2002:6. Yliopistopaino: Opetusministeriö.

Erityisopetuksen kasvu huolestuttaa. 2005. Opettaja 26 – 31/2005, 7.

Hirvonen, M. 2006. Ammattikouluista avoimiin oppimisympäristöihin. Ammatillisen erityisopettajan työ muutoksessa. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 64. Jyväskylän yliopisto. Akateeminen väitöskirja.

Honkanen, E. 2006. Opinto-ohjaus ja erityisopetus. Asiakirja- ja haastattelututkimus opetussuunnitelman perusteiden mukaisesta opinto-ohjauksesta ammatillisessa erityisopetuksessa. HAMK. Ammatillisen opettajakorkeakoulun julkaisuja 1/2006. Helsingin yliopisto. Akateeminen väitöskirja.

Husu, P. 2006. Ammattikorkean hakijamäärä romahti. Warkauden Lehti 1.8.2006, 3.

Hätönen, H. 2001. Eläköön opetussuunnitelma. Opas ammatillisille oppilaitoksille. 2. korjattu versio. Helsinki: Oy Edita Ab.

Kauhanen, L. 2006. Tavoitteena työelämä. Luento Varkauden työvoimatoimistossa 25.10.2006.

Kasurinen, H. 2006. Ohjaus opintopolun nivelvaiheissa. Teoksessa M. Karjalainen & H. Kasurinen (toim.) Ohjauksen toimintakulttuurin muutos alueellisessa yhteistyössä. Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen raportti. Koulutuksen tutkimuslaitos: Jyväskylän yliopistopaino, 41 - 60.

Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma 2003 – 2008. 2004. Opetusministeriön julkaisuja 2004:6. Helsinki: Opetusministeriö.

Kärki, S – L. & Väyrynen P. 2004. Ammatillisen peruskoulutuksen tutkinto – ja opetussuunnitelmauudistus 1999 – 2001. Teoksessa P. Väyrynen (toim.) Ammatillisen peruskoulutuksen tutkinto – ja opetussuunnitelmauudistuksen toteutuminen. Selvitys vuosien 1999 - 2001 tutkinto- ja opetussuunnitelmauudistuksesta. Helsinki: Hakapaino Oy, 20-25.

Laaksola, H. 2006. Kampanjointi on kannattanut. Ammatti+ 5/2006, 3.

Laki ammatillisesta koulutuksesta 1998. Laki ammatillisesta koulutuksesta 21.8.1998/630.

Laki ammatillisesta koulutuksesta 1998. Laki ammatillisesta koulutuksesta annetun lain muuttamisesta 2003.

Launonen, A. 2005. Ammatillisen koulutuksen keskeyttämisen ehkäisy ja ammatilliseen koulutukseen aktivointi – rahalla vai rakkaudella? Päätyneiden tavoite 3 – ohjelman ESR – projektien 2000 - 2003 loppuraporttien ja laadullisten raporttien analysointi ja projektien vaikuttavuuden selvittäminen. Moniste 18/2005. Helsinki: Edita Prima Oy.

Lehtinen, E. & Jokinen, T. 1999. Tutor itsenäistyvän oppijan ohjaajana. Juva: WSOY – Kirjapainoyksikkö.

Lerkkanen, J. & Virtanen, R. 2005. Opinto-ohjaus elämän eri vaiheissa osallisuuden lisääjänä. Teoksessa J. Lerkkanen (toim.) Opinto-ohjauksen tarkoitus. Opinto-ohjaajakoulutuksen 20-vuotisjuhlajulkaisu. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja, 34 – 42.

Luukka, T. 2005. Riittääkö heille töitä? Helsingin Sanomat 5.6.2005, D 7.

Makkonen, M. 2006. Oppisopimuskoulutus. Luento Savon ammatti- ja aikuisopistossa 6.11.2006.

Marttinen, A. 2006. Kuntoutusta nuorille miehille. Taloustaito 9/2006, 3.

Miettinen, K. 2005. Erityisopetuksen keskeisiä kehittämishaasteita. Luento Jyväskylässä 22.11.2005.

Miettinen, K. 2006. Ajankohtaista ammatillisesta koulutuksesta. Luento Vuorelassa 21.2.2006.

Mikkola, A. 2003. Ohjausalan koulutushaasteet. Teoksessa M. Lairio & S. Puukari (toim.) Ohjauksen uudet orientaatiot. Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino, 31 - 41.

Murtasaari, J. 2006. Perusopetus kaipaa lisätietoa työelämästä. Savon Sanomat 4.6.2006, 7 .

Muuronen, A. 2006. Erityistä tukea tarvitsevien nuorten ura- ja elämänsuunnittelun tukeminen. Luento Helsingissä 9.11.2006.

Numminen, U., Jankko, T., Lyra – Katz, A., Nyholm, N., Siniharju, M. & Svedelin R. 2002. Opinto-ohjauksen tila 2002. Arviointi 8/2002. Helsinki: Yliopistopaino.

Nurmi, P. 2005. Ohjaus yhteistyönä eri tasoilla. Awiisi 4/05, 3.

Ojanen, S. 2001. Ohjauksesta oivallukseen. Ohjausteorian kehittelyä. Helsingin yliopiston Tutkimus- ja koulutuskeskus Palmenia. Palmenia-kustannus. Saarijärvi: Saarijärven Offset Oy.

Paikallisvoimaa. Varkauden seudun työllisyysohjelma 2005 - 2010. 2005. Pohjois-Savon liitto: Kuopion Liikepaino Oy.

Perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen nivelvaiheen kehittämistyöryhmän muistio. 2005. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2005:33. Koulutus – ja tiedepolitiikan osasto. Opetusministeriö.

Pirttiniemi, J. 2001. Peruskoulun ja ammatillisen koulutuksen nivelvaiheen ohjaus. Ammattikasvatuksen aikakauskirja 4. Helsinki: Opetus-, kasvatus- ja koulutusalojen säätiö, 8 – 13.

Pirttiniemi, J. & Päivänsalo, P. 2001. Perusopetuksen ja ammatillisen koulutuksen nivelvaiheen kehittäminen. Neljän alueellisen projektin kokemuksia. Opetushallitus Moniste 14/2001.

Pirttiniemi, J. 2004. Ohjausta koulutukseen vai elämään? Teoksessa J. Onnismaa, H. Pasanen & T. Spangar (toim.) Ohjaus ammattina ja tieteenalana 3, Ohjaustyön välineet. Jyväskylä: PS – Kustannus, 50-61.

Puukari, S., Lairio, M. & Nissilä P. 2001. Ohjauksen tulevaisuuden näkymiä. Teoksessa M. Lairio ja S. Puukari (toim.) Muutoksista mahdollisuuksiin. Ohjauksen uutta identiteettiä etsimässä. Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino, 181-200.

Savon ammatti- ja aikuisopiston erityisopetuksen järjestämistä koskevasuunnitelma. 2006. Oppilaitoksen intrassa sähköisessä muodossa.

Savon ammatti- ja aikuisopiston opetussuunnitelma yhteinen osa 2006. Oppilaitoksen intrassa sähköisessä muodossa.

Savon ammatti- ja aikuisopiston opinto-ohjaussuunnitelma. 2005. Oppilaitoksen intrassa sähköisessä muodossa.

Stenström, M-L., Pöyliö. L. & Valkonen S. 2002. Ura- ja rekrytointipalvelut toisen asteen ammatillisessa oppilaitoksessa. Vantaa: Tummavuoren Kirjapaino Oy.

Tuovinen, P. 2006. Lukioon vai ammatilliseen? Savon Sanomat 1.7.2006, 11.

Vahala, O. 2006. Vanhempainillan esitys. Luento Varkaudessa 8.11.2006.

Vehviläinen, J. 2006. Nuorten osallisuushanke. Nuorten osallisuushankeen hyvät käytännöt. Helsinki:Hakapaino Oy.

Virtala, M.2005. Lukion vai ammattikoulun kautta? Peruskoulun päättävien nuorten koulutusväylävalintojen perusteluja ja valintoihin liittyviä tulevaisuusorientaatioita. Kuhankosken erityisammattikoulun julkaisuja 2/2005. Jyväskylä: Kopijyvä Oy.

Virtala, M. & Rissanen, H. 2006. Erilaisen oppijan ohjaaminen. Luento Jyväskylässä 12. - 13.1.2006.

Väljärvi, J. 2004. Opinto-ohjaus tasa-arvoisen osaamisen mahdollistajana. Teoksessa H. Kasurinen (toim.) Ohjausta opintoihin ja elämään – opintojen ohjaus oppilaitoksessa. Vammala: Vammalan kirjapaino Oy, 21 - 39.

Yhä useampi erityisopetuksessa. 2006. Opettaja 25/2006, 6.

Yhä useampi saa erityisopetusta. Warkauden Lehti 16.6.2006, 9.

Yksilölliset siirtymäsuunnitelmat. Koulusta työelämään siirtymisen tukeminen. 2006. Euroopan erityisopetuksen kehittämiskeskus.

Ylönen, J. 2006. Opiskelijoiden työllistymisen ja jatkokoulutukseen siirtymisen edistäminen omassa oppilaitoksessa. Luento Jyväskylässä 5.4.2006.

LIITTEET

Liite 1. Itsearviointi

Minä olen hyvä

Minun pitäisi kehittää itseäni

5 vuoden kuluttua minä olen

10 vuoden kuluttua minä olen

Liite 2. Ammatillisen koulutuksen jälkeen minä menen...

AMMATILLISEN KOULUTUKSEN JÄLKEEN MINÄ MENEN...

